

ROZLÚČKA S DR. JÁNOM MJARTANOM

(5. 5. 1902 – 16. 12. 1996)

V sobotné mrazivé dopoludnie 21. decembra 1996 sme na poslednej ceste odprevadili nestora slovenskej etnologickej vedy PhDr. Jána Mjartana, DrSc. Zomrel 16. decembra a 5. mája 1997 by sa bol dožil požehnaného veku 95 rokov. Nik sa s ním v mene etnologickej obce nerozlúčil. Za jeho rakvou sme kráčali len traja z nej. Tak si to s najväčšou pravdepodobnosťou, pre mňa však nepochopiteľnou, želala jeho pozostalá rodina.

Dovoľte mi preto, vážení kolegovia, aby som sa rozlúčil s dr. Mjartanom, i keď oneskorene, teraz ja a touto formou. Je to rozlúčenie za vás starších, ktorí ste ho osobne poznali a pre mnohých z vás bol spolupracovníkom. Je to rozlúčenie i za vás mladších, ktorí ste ho osobne nepoznali, ale stretávali ste sa s ním už len prostredníctvom jeho prác.

Nechcem začať vymenúvaním zastávok a medzníkov jeho životného kolobehu, o tom sa dá dočítať v encyklopédii, ani vyratúvaním jeho diel, ktorých súpis je zachytený v bibliografiách. Chcel by som ho pripomenúť v prvom rade ako človeka i vedca, ako výraznú osobnosť, ktorá zanechala v mnohých z nás i v našej vede nezmazateľnú pečať.

Rozvoj každej vedy je spätý s konkrétnymi osobnosťami, ktoré majú zvláštnu schopnosť vytvárať atmosféru pracovnej pohody, vyžarovať optimizmus, inšpirovať i usmerňovať prácu ostatných. Príkladom takejto osobnosti bol aj dr. Mjartan so svojimi obdivuhodnými odbornými znalosťami, pracovitosťou, živým záujmom o všetko nové. Vždy bol hlboko humanisticky cítiacim človekom, ktorý

si vážil prácu iných, ktorý neopovrhoval zmyslom pre pravé ľudské radosti, pohodu a bezprostrednosť, a neraz práve cez ne dosahoval zvláštne výsledky vo vedení ľudí, vo vytváraní kontaktov s nimi.

Dr. Mjartan nebol typom kabinetného vedca. Uprednostňoval prácu v teréne pred prácou v pracovni. Nikdy nevidel len úzko potreby a problémy svojho ústavu, ale vždy mu išlo o potreby celého vedného oboru. Do Národopisného ústavu SAV, ktorého bol zakladateľom a ktorý dlhé roky viedol, priniesol potrebu pracovnej disciplíny, cieľavedomú a premyslenú činnosť i zvláštny pracovný ruch, ktorý spájal jeho záľubu a hlboký vzťah k vedeckej práci s prísnosťou jej každodenného overovania. Nikdy neodmietol pomoc kolegovi. Nebál sa „znížiť“ k diskusiám o problémoch vedeckej práce i svojho mladšieho spolupracovníka a vždy mal radosť z úspechu, hoci najmladšieho svojho kolegu. Nikto už nevyčísli množstvo rozhovorov s ním, v ktorých sa formulovali nové vedecké úlohy a metodické prístupy k nim, v ktorých vznikali predstavy o ďalších potrebách vedy. Veľa podujatí, preosiatych sitom mnohých úvah a vycizelovaných do konkrétneho návrhu, vyšlo práve z nich.

Dr. Mjartan zasvätil slovenskej etnológii celý svoj život, venoval celé svoje srdce i všetok um, nešetriac pritom ani silami, ani časom. Patrí mu za to večná sláva a nehynúca vďaka súčasných i budúcich generácií.

Česť jeho pamiatke!

Mojmir Benža

ZA VOLODYMYROM HOŠOVSKÝM

22. 9. 1922 – 30. 12. 1996

Ukrajinský etnomuzikológ Volodymyr Hošovskij je považovaný za jedného z najvýznamnejších slovanských etnomuzikológov povojnového obdobia. Napriek tomu by sme jeho meno márne hľadali v encyklopédiách či biografických slovníkoch vydaných na Ukrajine. Počas jeho života bol o ňom uverejnený len jeden jubilejný článok, a to na stránkach Slovenského národopisu (1987, č. 4, s. 650-656). Práve tento hodnotiaci článok sa v preklade do ukrajinčiny dostal aj do bio-bibliografie V. Hošovského, ktorá vyšla vo Lvove v roku 1992 (s. 6-15) pri príležitosti jeho 70. narodenín. Vtedy už bol V. Hošovskij rehabilitovaný a mohlo sa o ňom písať aj doma.

V. Hošovskij mal mimoriadne vrelý vzťah k českej a slovenskej kultúre. Narodil sa 22. septembra 1922 v Užhorode na Zakarpatskej Ukrajine, ktorá bola vtedy súčasťou Československa. Vysokoškolské štúdium – jazykovedu, etnografiu, európske jazyky, hudobnú vedu a arabistiku absolvoval v Prahe. Už takto široko koncipované vysokoškolské vzdelanie ho predurčovalo k vedeckej práci. V Prahe sa oženil s Čechkou a po vojne sa vrátil do Zakarpatska. Pracoval v Oblastnom vlastivednom múzeu v Užhorode na úseku zbierania a dokumentácie ľudových piesní. Zapisoval nielen ukrajinské ľudové piesne, ale aj slovenské a české. Týmto venoval štúdiu *České a slovenské písně v ukrajinském folklóru Zakarpatské oblasti USSR* (Český lid, 1961, č. 5; 1962, č. 2).

Keďže mu pražské vysokoškolské štúdium z politických dôvodov neuznali, v rokoch 1945-48 popri zamestnaní študoval na užhorodskej hudobnej škole a v rokoch 1948-53 na Ivvskom Lysenkovom konzervatóriu (ktoré malo charakter vysokej hudobnej školy). Vo Lvove získal hodnosť kandidáta vied a stal sa docentom hudobnej folkloristiky na Katedre teórie hudby a kompozície. Pri katedre v rokoch 1962-63 zriadil Kabinet hudobnej folkloristiky, v ktorom započal experimenty s využitím počítačovej techniky pre systematizáciu, klasifikáciu s pochopením vtedajšieho vedenia. Prvá vedecká práca V. Hošovského *Fol-*

klór a kybernetika bola uverejnená iba na priamy zásah Nikitu Chruščova (Sovetskaja muzyka, Moskva 1964, č. 11, 12). V tom istom období mu v Budapešti vyšla podnetná štúdia *The experiment of Systematising and Catalogising Folk Tunes following the Principles of Musical Dialectology and Cybernetics* (Studia Musicologica zv. 7, 1965, s. 273-286). Historiografii folklóru Zakarpatska venované *Storinky istorii muzyčnoji kultury Zakarpatt'a XIX z peršoji polovyny XX stolitt'a* (Ukrajinske muzikoznavstvo, Kyjev 1966, s. 203-215; 1967, s. 211-217). Jeho štúdia *Semiotika v pomoš folkloristike* (Sovetskaja muzyka 1966, č. 11) neskôr vyšla tiež v nemčine („Sinn und Bedeutung in der Musik“. Hrsg. von V. Karbusicky, Bernstadt, 1990, s. 120-133).

V roku 1965 sa V. Hošovskij stal vedúcim Kabinetu hudobnej folkloristiky a v krátkom čase urobil z neho najdôležitejšie centrum pre výskum folklóru karpatského regiónu. Bolo vybavené najmodernejšou technikou. Jeho publikácia *Principy i metody sistematizacii i katalogizacii narodnych pesen v stranach Jevropy* (Moskva 1966, 74 str.), neskôr vydaná v Kanade v preklade do angličtiny (Ottawa, National Museum, 1974), bola prvou publikáciou hodnotiacou predovšetkým moderné pokusy klasifikácie ľudových piesní v krajinách Európy. Je v nej samostatná kapitola venovaná českej a slovenskej etnomuzikológii. Za priekopníkov „československej školy“ považoval O. Hostinského a L. Kubu, avšak najväčším prínosom pre nový smer v katalogizácii a systematizácii piesní bola podľa jeho názoru zbierka K. Vetterla *Lidové písně a tance z Valašsko-Kloboucka* (zv. 1-2. Praha 1955, 1960). O slovenskej folkloristike autor píše: „Slovenskí folkloristi rozpracovali zaujímavú a progresívnu metódu katalogizácie a analýzy piesní, avšak v oblasti systematizácie iba zdokonalili výsledky iných škôl“ (s. 28). Na dôkaz svojho tvrdenia podrobne analyzoval štyri zväzky Slovenských ľudových piesní Fr. Poloczka (Bratislava 1959-65). Prvé tri chváli, štvrtý kritizuje za násilné vtlačanie slovenských piesní do

rámca evolucionistickej teórie (s. 29). Za veľmi podnetnú považuje štúdiu A. Elschekovej Základná etnomuzikologická analýza (Hudobnovedné štúdie, VI, 1963). V kapitole „Maďarská škola“ venoval pozornosť Bartókovmu systému klasifikácie slovenského hudobného folklóru v jeho zbierke Slovenské ľudové piesne (zv. 1, Bratislava 1959).

Je len samozrejmé, že práca V. Hošovského o zásadách klasifikácie a systematizácie ľudových piesní v krajinách Európy sa stala známou aj na Slovensku, kde sa o týchto otázkach viedli intenzívne diskusie a bol vytvorený tím vedec-kých pracovníkov zapodievajúcich sa otázkami moderných metód klasifikácie a systematizácie ľudových piesní. V roku 1969 bolo v Bratislave na túto tému usporiadané medzinárodné sympó-zium, na ktoré bol pozvaný aj V. Hošovskij. Bohužiaľ, sovietske orgány mu nedovolili vycesto-vať, takže tohto dôležitého podujatia sa mohol zúčastniť iba prostredníctvom referátu, ktorý bol prečítaný a uverejnený v zborníku materiálov zo sympózia (Die Aufbauprinzipien des Elementar-katalog der rhythmischen Werkstrukturen. In: Methoden der Klassifikation von Volksliedwei-sen. Simposia II. Bratislava 1969, s. 73-79) a vy-voľal všeobecnú pozornosť.

Hošovského pozývali aj na ďalšie etnomu-ziologické podujatia v Čechách, na Morave a na Slovensku, predovšetkým na etnomuzikologické semináre, každoročne organizované Etnomu-ziologickým oddelením Ústavu hudobnej vedy SAV v Bratislave, avšak vždy bezvýsledne. Ne-púšťali ho ani na súkromné návštevy k dcére Ta-mare, žijúcej v Prahe.

Vlastné terénne zápisy sa stali základom je-ho takmer 500 stránkovej zbierky *Ukrajinskije pesni Zakarpatia* (Moskva 1968). V. Hošovskij 262 piesní svojej zbierky rozdelil do 8 skupín podľa hudobných nárečí, ktoré sa takmer presne prekrývali s jazykovými nárečiami. Ako prvý et-nomuzikológ podal vymedzenie a charakteristi-ku týchto hudobných nárečí.

Po auguste 1968 sa V. Hošovskij dostal do nemilosti. V r. 1969 ho uvoľnili z práce na ľvo-vskom konzervatóriu. Celých šesť rokov bol ne-zamestnaný. Vtedy sa tomu hovorilo – „tvorivá práca“ („творческая работа“). Napriek tomu pra-coval veľmi intenzívne.

V roku 1971 V. Hošovskij vydal v Moskve svoju najdôležitejšiu vedeckú prácu *U istokov na-rodnoj muzyki Slavian* s podtitulom *Očerki po*

muzykal'nomu slavianovedeniju. Bol to úvod do novej vednej disciplíny – hudobnej *slavistiky*, pozostávajúcej zo štyroch teoretických a štyroch metodologických štúdií. Autor v nej zhrnul svo-je dvadsaťročné skúsenosti na úseku historicko-porovnávacieho štúdia ľudovej piesne. Základom jeho práce (predovšetkým druhej časti) sú ukra-jinské svadobné piesne, koľadky a kolomyjky, ktoré skúma v najrôznejších súvislostiach na základe veľkého množstva porovnávacieho ma-teriálu, medzi ktorým je aj 18 slovenských, 20 českých a moravských piesní. Najväčší význam práce spočíva v presnom a dôkladnom rozpra-covaní metodológie terénnej práce a analýzy ľu-dových piesní.

Medzi českými a slovenskými národopisca-mi značný ohlas vyvolala štúdia *Katalogizačná analýza* s podnázvom *Algoritmus úplného forma-lizovaného popisu*, uverejnená v Informáciách Slovenskej národopisnej spoločnosti (Bratislava, roč. 2, 1974, s. 59-79).

V. Hošovskij sa významnou mierou podieľal aj na práci Medzinárodnej komisie pre štúdium ľudovej kultúry Karpát (MKKK – neskôr MKKKB), i keď ani podujatí tejto komisie, or-ganizovaných za hranicami Sovietskeho zväzu, sa nemohol zúčastniť. Už do prvého Karpatské-ho zborníka, vydaného Ústavom etnografie AV ZSSR v Moskve (1975), zaradil programovú štú-diu *Roľ melogeografii v areálno-kompleksnych issledovanijach Karpat*, dokumentovanú práve na zakarpatsko-ukrajinskom folklóre.

Vela pozornosti V. Hošovskij venoval štúdiu dejín slovanskej, predovšetkým ukrajinskej hu-dobnej folkloristiky. Dokázal, že v 20. rokoch 20. storočia bola ukrajinská folkloristika na oveľa vyššej vedeckej úrovni ako v 50.-70. rokoch. Toto svoje zistenie dokumentoval na akademickom vydaní – *Izbrannyje trudy Klimenta Kvitky v dvoch tomach* (Moskva 1971, 1973, 808 strán), vydanej v redakcii Petra Bogatyrjova a s jeho úvodnou štúdiou. Aj V. Hošovskij, aj Bogatyrjov považujú K. Kvitku (1880-1953) za jedného z najvýznamnejších slovanských etnomuzikoló-gov prvej polovice 20. storočia.

V r. 1976 Hošovského kniha o hudobnej slavistike vyšla v českom preklade Oľgy a Františka Hrabalovcov pod názvom *U pramenů lidové hudby Slovanů* (Praha 1976, 332 str.). Prekladatelia ju doplnili doslovom *Volo-dymyr Hošovskij a jeho cesta k pramenům li-dové hudby Slovanů* (s. 315-325), ktorá je aj

dodnes neprekonanou hodnotiacou štúdiou o živote a diele tohto významného slovanského etnomuzikológa.

Namiesto záveru autor doplnil český preklad svojej knihy novou kapitolou *Perspektivy a skutečnost* (s. 253-300). Jej základom je podrobný popis UNIVERZÁLNEHO KATALÓGU, ktorý autor charakterizuje takto: „Universální katalog je tudíž informační systém, který a/ je schopen zpracovávat údaje o hudebním folklóru kteréhokoli národa bez ohledu na zvláštnosti jeho hudebního, básnického a přirozeného jazyka; b/ je vhodný pro ruční a strojové hledání informace, t.j. funguje jako kartotéka i jako samočinný počítač; c) dává úplnou (všestrannou) odpověď na jakoukoli správně formulovanou otázku, vztahující se k předmětu hudební folkloristiky; d/ může být neustále zdokonalován, modernizován a rozvíjen, aniž je jeho činnost přerušena, může zahrnovat novou, dříve nepředvídanou informaci, stejně jako zvětšovat obsah své „paměti“ beze změn v základní struktuře“ (s. 261).

Všetky funkcie svojho univerzálneho katalógu V. Hošovskij uplatnil v praxi na novom pracovisku – v Ústave umenovedy Akadémie vied Arménskej SSR v Jerevane, v ktorom pracoval od roku 1975 do odchodu do dôchodku v r. 1985.

Už v prvom roku pôsobenia v Jerevane zorganizoval v ústave *Prvý všezvázový seminár o strojových aspektoch algoritmickej formalizovanej analýzy hudobných textov*. Okrem bádateľov takmer zo všetkých republík ZSSR sa ho zúčastnili etnomuzikológovia z Československa, Bulharska, Poľska a východného Nemecka. Československú etnomuzikológiu na seminári, ktorý podľa ohlasov v zahraničnej tlači mal mimoriadne vysokú vedeckú úroveň, reprezentovala O. Hrabalová z Brna. Materiály zo seminára boli vydané v samostatnom zborníku *MAFAT 75* (Jerevan 1977, 291 str.). Okrem úvodu V. Hošovskij uverejnil v tomto zborníku až sedem svojich čiastkových štúdií (niektoré v spoluautorstve s arménskymi bádateľmi): o viacrozmerovej žánrovej klasifikácii arménskych piesní, o algoritmickej kódovaní rytmických foriem syntágm, o literatúre na tému Ľudová hudba a SP, o segmentácii hudobných textov, o klasifikácii a kódovaní zvukorádov melodických foriem a poetických textov.

Svoje dlhoročné skúsenosti V. Hošovskij zo všeobecnil v dvoch samostatných publikáciách: *Armianskij strukturno-analitičeskij katalog muzykal'nogo folklora UNSAKAT* (Jerevan 1975, 17

str.) a *Armianskaja universal'naja analitičeskaja karta AKU-OH-ARUNAK*“ (Jerevan 1975, 31 str.).

V skrátených podobách vyšli aj v prekladoch do nemčiny a angličtiny. Pokúsil sa aj o adaptáciu svojho systému na výskum umenia. Z tohto pohľadu za priekopnícke možno považovať jeho vystúpenie na IV. vedeckej konferencii o problémoch arménskeho umenia (Jerevan 1979) *Elektronno-vyčislitel'nye mašiny v issledovanii iskusstva i architektury* (v spoluautorstve s Z. Taraťanom a S. Mnacakaňanom), uverejnené v zborníku materiálov z konferencie. Prvým praktickým pokusom uplatnenia systému V. Hošovského UNSAKAT pri analýze piesní bola jeho publikácia *Gorani* (Jerevan 1983, 64 str.), ktorou na konkrétnych príkladoch dokázal, že samočinný počítač je pomocou jeho systému schopný analyzovať hudobný jav, t.j. „logicky myslieť“. Okrem katalogizácie, systematizácie a formálnej analýzy ľudových piesní venoval sa aj iným otázkam. V r. 1978 v strážnických Národopisných aktualitách (č. 3, s. 203-208) uverejnil cenný príspevok *Antimetabola*, v ktorom na príklade štyroch srbských piesní preskúmal po melodickej stránke tento jav, na ktorý už na začiatku 20. stor. obrátil pozornosť F. Kuhač a K. Kvitka.

Propagátor nových smerov v etnomuzikológii vynakladal veľké úsilie na to, aby jeho systém bol uplatnený aj mimo Arménska (kde ho poznal len úzky okruh ľudí), predovšetkým na Ukrajine.

Bohužiaľ, na rodnej Ukrajine sa stretol s totálnou ignoráciou. Od r. 1967 do roku 1991 mu tam bol uverejnený iba jeden trojstránkový článok, a to iba preto, že bol napísaný v spoluautorstve. Ešte zarážajúcejšou je skutočnosť, že na Hošovského priekopnícke práce, dokonca tie, čo získali ohlas v celom svete (Folklór a kybernetika, MAFAT 75, Ukrajinské piesne Zakarpatska, Pri prameňoch ľudovej hudby Slovanov, Vybrané práce Klimenta Kvitky) v ukrajinskej odbornej tlači nebola uverejnená nijaká recenzia. Hošovského „experimenty“ so samočinnými počítačmi a ich využitím na analýzu piesní považovali za zbytočnú hru.

K tomu, aby bol jeho systém univerzálneho katalógu uvedený do činnosti v západných krajinách, chýbali Hošovskému osobné kontakty. Za hranice Sovietskeho zväzu ho začali púšťať až po odchode do dôchodku a návrate do Lvova v roku 1985, keď už bol chorý na nevyliciteľnú ra-

kovinu. Napriek zdravotným problémom absolvoval niekoľko súkromných ciest do Československa, počas ktorých usporiadal prednášky a semináre v Prahe, Brne, Českých Budějoviciach a Bratislave. Všade propagoval svoj systém univerzálneho katalógu a analytickej karty, ktorý bezplatne ponúkal na praktické využitie. Jeho ponuky narážali na personálne, technické a finančné ťažkosti, takže za hranice experimentov sa nedostali. V Čechách a na Slovensku mal veľa osobných priateľov: K. Vetterleho, D. Holého, V. Frolca, manželov Hrabalovcov, manželov Elschekovcov a iných. K jeho priateľom som mal česť patriť aj ja.

V posledných rokoch V. Hošovskij vo Lvove získal na svoju stranu skupinu mladých nadšencov, s ktorými v praxi realizoval svoj celoži-

votný cieľ. Zákerná smrť mu 30. decembra 1996 prekazila jeho plány.

Volodymyr Hošovskij celý život mimoriadne intenzívne propagoval nové moderné smery v etnomuzikológii. Ovládanie nemčiny, angličtiny, arménčiny, arabčiny a všetkých slovanských jazykov mu dovoľovalo sledovať vývin svojej vednej disciplíny vo svete. Totalitný komunistický režim mu nedovolil naplno uplatniť jeho schopnosti. Ale aj v mimoriadne ťažkých podmienkach na úseku využitia samočinných počítačov pre výskum ľudovej hudby a ľudovej piesne urobil viac, ako iní v lepších podmienkach. Jeho univerzálny katalóg je dodnes otvoreným systémom nielen pre kataloizáciu, ale aj systemizáciu a analýzu ľudovej hudby.

Mikuláš Mušinka

PhDr. ONDREJ DEMO, CSc. JUBILUJE

Sedemdesiatky sa v zdraví dožil známy rozhlasový redaktor a hudobný folklorista PhDr. Ondrej Demo, CSc. Patrí k významným osobnostiam slovenskej kultúry, najmä zásluhou svojej kvalifikovanej rozhlasovej práce. Je nielen jej pamätníkom, ale i dejepiscom, pretože pre istotu si venoval k svojmu jubileu hodnotnú knižnú publikáciu *Folklórna hudba v rozhlase na Slovensku* (1996), ktorá vyšla práve v čase, kedy začína oslávenec prijímať prvé gratulácie. Pre poriadok uvediem niekoľko nevyhnutných biografických údajov, ktoré ozrejmia jubilantov životný príbeh a azda i pomôžu dešifrovať zdroje a motívy jeho široko rozvetvených záujmov a aktivít. Narodil sa 14. 1. 1927 v roľníckej rodine v Branove. Rodičia mu umožnili štúdium na Učiteľskej akadémii v Bratislave, kde v roku 1948 zmaturoval. Po vojenčine nastúpil na základe konkurzu do redakcie ľudovej hudby v bratislavskom rozhlase a začal študovať externe na Vysokej škole pedagogickej v Bratislave odbor hudobná výchova. Okrem toho navštevoval prednášky na Katedre národopisu FF UK.

Tu nachádzame tri vzory a tri orientácie, ktoré vyprofilovali ľudsky i odborne mladého rozhlasového redaktora. V rozhlasovej práci, najmä vo vyhľadávaní a uvádzaní pôvodnej ľudovej hudby, mu boli učiteľmi J. Matuška či P. Tonkovič, od profesora Suchoňa sa priučil hudobnej teórii a muzikologickému pohľadu na ľudovú hudbu, na katedre národopisu sa oboznámil s etnografickými kontextami ľudovej piesne. Tieto tri piliere budoval trpezlivo a cieľavedome až do dnešných dní. To určilo, aj keď nie v rovnomerných proporciách, jeho záujem o rozvíjanie osobitnej koncepcie v rozhlasovej práci, muzikologický prehľad s presahom do upravovateľskej – skladateľskej sféry i s nezanedbateľným prienikom do vedeckej práce. Jeho záujem o ďalšie vzdelanie vyústilo do získania vedeckej hodnosti kandidáta vied o umení pod vedením prof. Jozefa Kresánka. Ondrej Demo sa so svojimi spolupracovníkmi zaslúžil o to, že sa bratislavská redakcia ľudovej hudby vtedy koncepcie vybudovala takmer do ideálnej podoby. Demova zásluha tkvie najmä v zhromažďovaní a prezentovaní autentického prejavu. V úzkej spolupráci s desiatkami

nadšencov, ale i odborníkov etnomuzikológov či folkloristov zrealizoval v cykle „Klenotnica ľudovej hudby“ 16.500 titulov ľudových piesní z 360 lokalít na území Slovenska a 57 lokalít Slovákov žijúcich v zahraničí. Jeho nahrávky tvoria jadro zlatého fondu Slovenského rozhlasu a ich hodnota s odstupom času ešte porastie. Časť z nich sa dostala na LP platne Opusu i na magnetofónové kazety.

Opus vydal v roku 1981 i cenný spevník jubilanta pod názvom *Z klenotnice slovenských ľudových piesní*. Z jeho podnetu vznikla v r. 1970 prestížna medzinárodná rozhlasová súťaž nahrávok ľudovej hudby pod názvom „Prix de musique folklorique de Bratislava“. V roku 1976 vzniká dnes známy OEUN. Ondrej Demo sa stáva jeho umeleckým vedúcim a pomáha telesu i svojou skladateľskou prácou (asi 60 titulov upravených piesní a tancov).

Popri týchto rozhlasových aktivitách ho pravidelne stretávame ako autora programov na folklórnych festivaloch vo Východnej, Detve, Strážnici atď.

M. Slivka vo svojej filmografii Slovenský národopisný film I.-II. uvádza 29 televíznych titulov, na ktorých sa autorsky podieľal Ondrej Demo. Ani odchod do dôchodku nezabrzdil jubilantov rozlet a neubral mu energiu. Svedectvom sú dve knižné publikácie (vydal spolu štyri), celý rad relácií, gramoplatní, televíznych scenárov a pod. Je to stále ten nezmar, ako sme ho poznali pred desiatimi rokmi, keď preberal v rozhlase prestížnu cenu Zlatý mikrofón. Je prirodzenou autoritou vo svojom folkloristickom odbore, a tak mu logicky pribudla i funkcia podpredsedu a teraz predsedu Spolku hudobného folklóru pri Slovenskej hudobnej únii. Pre folkloristiku je nesporným prínosom i jeho monografická práca *Žatevné a dožinkové piesne* (spolu s O. Hrabalovou), ktorá vyšla ešte v roku 1969, ako i celý rad etnomuzikologických štúdií a článkov.

Zaželajme mu najmä zdravie, ostatné iste zvládne sám!

Milan Leščák

VELKÝ ÚSPECH SLOVENSKÝCH ETNOLÓGOV: MEDZINÁRODNÁ CENA ETNOLOGICKÝCH A ANTROPOLOGICKÝCH ŠTÚDIÍ

„Giuseppe Pitre – Salvatore Salomone Marino“ a „Mesto Palermo“ v roku 1996 za kolektívne dielo „Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska“, Bratislava 1995, I. a II.diel.

Každý rok koncom novembra rastie nervozita v odborných kruhoch, kto a za čo bude významenaný prestížnou cenou G. Pitreho-S. Salomone Marina a mesta Palermo. Toto ocenenie, ktoré je považované za Nobelovu cenu v etnológii a kultúrnej antropológii, sa podľa štatútu udeľuje „významným vedcom z celého sveta, bez ohľadu na umelé hranice, vytýčené medzi ľuďmi a kultúrami národov“.

Cena vznikla v roku 1958. Do roku 1971 sa udeľovala v dvojročnom cykle. Od roku 1985 pokračovalo odovzdávanie ceny pod novým názvom „Giuseppe Pitre – Salvatore Salomone Marino“. Zároveň porota rozšírila ocenenia aj na moderné smery šírenia kultúry, t. j. audiovizuálne, žurnalistické a filmové dokumenty. V posledných rokoch cena vyúsťila „do organického, vyčerpávajúceho a komplexného hodnotenia výrazových

foriem kultúry, pre lepšie poznanie ľudu a jeho kultúry, pre hlbšie štúdium človeka, považovaného za jedinečné individuum, ktoré je súčasťou členom spoločenstva“.

Cena bola pomenovaná po významnom talianskom etnografovi a folkloristovi Giuseppe Pitre (1841-1916), rodákovi z Palerma na Sicílii, autorovi monumentálneho diela „La Biblioteca della Tradizioni Popolari in Italia“ (Knižnica ľudových tradícií v Taliansku) v 12 zväzkoch (1871-1913). Salvatore Salomone Marino bol najbližší spolupracovník Pitreho vo výskume od roku 1882 a dlhoročný spoluvydavateľ „Archivio per lo studio delle tradizioni popolari“ (Archív pre štúdium ľudových tradícií).

Cena Pitreho predstavuje dôležitý bod aktív Medzinárodného centra pre etnohistóriu (Centro Internazionale di Etnostoria) v Palerme. Pra-

CITTÀ DI PALERMO

**CENTRO INTERNAZIONALE
DI ETNOSTORIA**

FEDERAZIONE ITALIANA
TRADIZIONI POPOLARI

ARCHIVIO ETNOSTORICO
NAZIONALE

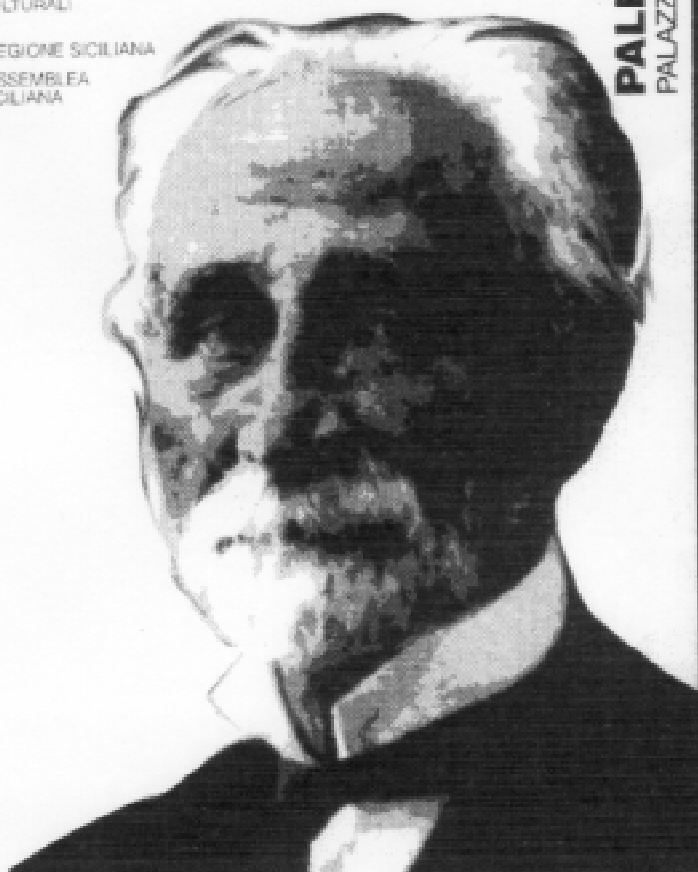
ISTITUTO DI SCIENZE
ANTROPOLOGICHE
DELL'UNIVERSITÀ
DI PALERMO

MINISTERO BB.CC.AA.
UFFICIO CENTRALE
BENI LIBRARI
ISTITUZIONI CULTURALI
ED EDITORIA

PRESIDENZA REGIONE SICILIANA

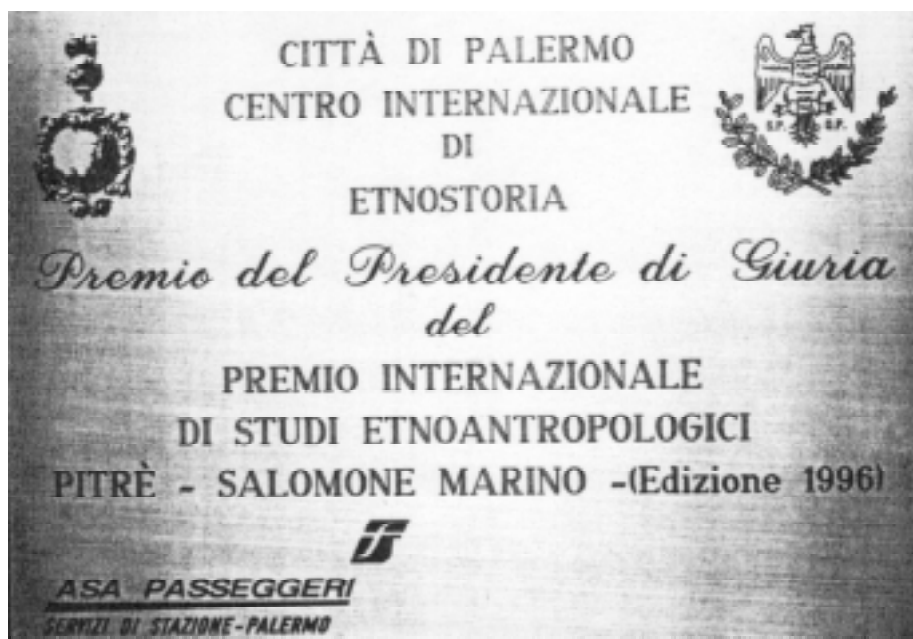
PRESIDENZA ASSEMBLEA
REGIONALE SICILIANA

SISPI - FINSIEL

PALERMO 29 NOVEMBRE 1996
PALAZZO DEI NORMANNI SALA GIALLA ORE 16,30

**PREMIO INTERNAZIONALE DI STUDI ETNOANTROPOLOGICI
PITRE • SALOMONE MARINO**

covisko vzniklo v roku 1979 rozšírením z talianskeho centra na medzinárodné z podnetu kultúrnych antropológov Aurélia Rigoliho, Bernarda Bernardiho, historika Paula Altariho, psychológa Giovanniho Sprini a filológa Gianvito Resta. Cieľom medzinárodného centra je podporovať štúdium a výskum etnohistórie, v kontexte ktorej sa ukazujú analógie kultúrnych štruktúr európskych a mimoeurópskych. Je tu zámer vytvoriť nové poňatie histórie, ktoré v sebe spája všetky formy: orálne, písomné, hmotné, vizuálne, hudobné a smeruje k historiografickej rekonštrukcii nielen faktov a udalostí, ale i človeka v jeho úplnosti. Medzinárodné centrum pre etnohistóriu má výskumné oddelenie, výstavné (múzeum pre etnohistóriu) a edukačné oddelenie, ktoré úzko spolupracuje s univerzitou v Palerme i v iných talianskych mestách.

Cena „G. Pitрэ – S. Salomone Marino“ a „Mesto Palermo“ sa udeľuje v nasledujúcich kategóriách:

„Zlatá pečať“

určená vedcovi medzinárodnej úrovne za celoživotné dielo

„Cena Giuseppe Pitрэ – S. Salomone Marino“

za odborný zväzok alebo dielo
„Cena Accademia di Medicina Torino“
za zväzok alebo dielo z odboru etnomedicíny a ľudového liečenia

„Cena predsedu poroty“
za odborný zväzok, dielo alebo za filmové či audiovizuálne dielo

„Cena Cocchiara – Falcone“
za zväzok alebo dielo z odboru histórie alebo etnohistórie

„Cena Federazione Italiana Tradizione Popolare“

určená členom Talianskej federácie pre ľudové tradície

„Zvláštne ocenenia“ a „Zvláštne uznania“
„Zlatú pečať“ za celoživotné dielo obdržali doteraz napr. Claude Lévi-Strauss, Francúzsko (1983), Lutz Röhrich, Nemecko (1985), Alan Dundes, USA (1993), Linda Dégh, Maďarsko (1995) ai.

Je určite neveľa krajín, ktoré sa môžu pochváliť viacnásobným udelením ceny. Slovenskí etnografi a folkloristi už raz toto mimoriadne ocenenie získali, a to v roku 1969 spolu s českými kolegami za kolektívne dielo „Lidová kultura. Hmotná a duchovná kultura českého a slovenského ľudu.“ Československá vlastivěda III, Pra-

ha 1968. Redaktori A. Melicherčík, V. Karbusický a V. Scheufler.

V roku 1996 dielo „Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska“ vyhralo v kategórii „Cena predsedu poroty“. Získalo rovnocennú delenu cenu spolu s prof. Arnoldom Niedererom (Švajčiarsko). Cena nebola spojená s finančnou odmenou. Encyklopédia zvíťazila v tvrdej konkurencii: v tom roku sa uchádzalo o ceny 58 autorov z 11 krajín a z 3 kontinentov, 43 písomných diel, 4 filmové diela, 9 univerzitných a vedeckých inštitútov a 5 vydavateľstiev.

Porota pracovala v zložení:

On. le Prof. Leoluca Orlando – čestný predseda, starosta mesta Palermo

Prof. Aurelio Rigoli – predseda, Università di Palermo

Prof. Annamaria Amitrano, Università di Palermo

Sen. Prof. Matilde Callari Galli, Università di Bologna a predsedkyňa Talianskej spoločnosti sociálnych antropológov

Sen. Prof. Saverio Di Bella, Università di Messina

Prof. Claudio Esteva Fabregat, Università Barcelona

Prof. Leander Petzoldt, Universität Innsbruck

Prof. Tullio Tentori, Università „La Sapienza“ - Roma

Prof. Adriano Vitelli, Presidente di Accademia di Medicina di Torino

Dr. Francesco Paolo Castiglione – tajomník, Centro Internazionale di Etnostoria – Palermo

Ocenenia za rok 1996 v jednotlivých kategóriách obdržali nasledujúci autori alebo autor-ské kolektívy:

„Zlatá pečať“

Maria Rostworowski de Diez Canseco

Univerzita Lima, Peru (za celoživotné dielo)

„Cena G. Pitre – S. Salomone Marino“

Ex Aequo

Duan Baolin, Univerzita Peking, Čínska ľudová republika

„Ludové satirické a humoristické piesne dnešnej Číny“

Zsuzsanna Erdelyi, Budapešť

„Preghiere di tradizione popolare arcaica“

Zvláštna ocenenia

Juan M. Ossio Acuna, Peru

„Parentesco, Reciprocidad y Jerarquía en los Andes“

Neni Panourgia, USA

„Fragments of Death, Fables of Identity“

Sergio Dalla Bernardina, Taliansko

„Il ritorno alla natura. L'utopia verde tra caccia ed ecologia“

„Cena predsedu poroty“

Výnimočne Ex Aequo

Arnold Niederer, Švajčiarsko

„Alpine Alltagskultur zwischen Baharrung und Wandel“

Ústav etnológie, SAV, Slovensko

„Encyklopédia ľudovej kultúry Slovenska“

Ocenenia

Duccio Canestrini, Taliansko

„Una strada condotta“ – videofilm

Massimo Tennenini a Fiamma Montezemolo, Taliansko

„Gli uomini senza volto“ – videofilm

Cena Accademia di Medici di Torino

Nadia Maria Filippini, Taliansko

„La nascita straordinaria. Tra madre et figlio, la rivoluzione del taglio cesareo (secc. XVIII-XIX)“

Zvláštna ocenenie

Gioia Di Cristoforo Longo a Aldo Morrone, Taliansko

„Cultura, salute, immigrazione“

Ocenenie

Giuseppe a Maurizio Carta, Taliansko

„Il Cavaliere, la Morte e il Diavolo“

Cena „Cocchiara – Falzone“

Ex Aequo

Augusto Placanica, Taliansko

„Storia della Calabria dalla antichità ai giorni nostri“

Luciano Catalioto, Taliansko

„Terre, baroni e città in Sicilia nell'età di Carlo I d'Angio“

Ocenenie

Laura Laurencich Minelli, Taliansko

„La scritture dell'antico Peru“

Cena F.I.T.P.

Benito Ripoli, Taliansko

„Il canto dei padri“

Zvláštna uznanie

Strieborná plaketa Centro Internazionale di Etnostoria

Sebastiano D'Avola, Taliansko

Ocenenie v oblasti kultúrnych pamiatok, obnova „Villa Fegotto“

Strieborná plaketa SISPI

Editrice Priuli, Taliansko

za typografické dielo

Strieborná plaketa odboru kultúry mesta Palermo

Luigi Dematteis, Taliansko

„Quaderni di cultura alpina“. Vydavateľstvo Priuli di Verlucca di Ivrea.

Odovzdávanie cien je každý rok spojené s niekoľkodenným pobytom víťazov v Palerme na Sicílii a so zaujímavým programom, ktorý pre účastníkov organizuje Medzinárodné centrum etnohistórie. Na začiatku celej udalosti však stojí najprv bláznivá naháňačka. Nevieť, z akého racionálneho dôvodu (utajovanie? snaha zamedziť ovplyvňovanie poroty?), no porota začne zasadať štyri dni pred udelením cien. Po prvom dni sa členovia viac-menej dohodnú, kto sa dostal do záverečného výberu. Na základe toho tajomník poroty obtelefonuje, obfaxuje, či iným zázračným spôsobom sa spojí s potencionálnymi víťazmi a oznámi im, že do 24 hodín sa majú zjaviť na Sicílii. Pešo, loďou, lietadlom či vlakom, alebo nech sa nechajú preniesť archanjelmi, všetko jedno, „noi pagiamo tutto“ (platíme všetko). Ako som zistila malým výskumom medzi účastníkmi v Palerme, reakcia všetkých potencionálnych víťazov je skoro vždy rovnaká: po prvom telefonáte upadnú do beznádeje, že tak rýchlo nie je vôbec možné docestovať na Sicíliu a vôbec je to celé bláznivá vec a kto by tým Talianom veril. S takýmito váhavicami má však tajomník dr. Castiglione (pôvodne bankový úradník v Nemecku a dnes nadšený penzista v Centre), bohaté skúsenosti. Telefonuje, argumentuje tak, že pohne i kameňom. Vďaka nemu sa vo štvrtok 28. novembra popoludní zhromaždili v hoteli „Sole“ v Palerme takmer všetci budúci ocenení. Zatiaľ čo porota ešte stále zasadala, o medzinárodný hlúčik sa starali dve vrtké asistentky. Hostí najprv slávnostne prijal starosta mesta Palermo, potom absolvovali malú exkurziu po meste. Žiaľ, lialo ako z krhly a bol už večer, takže po okružnej jazde zostala hosťom len veľmi mlhavá, surrealistická predstava Palerma. Na druhý deň 29. novembra dopoludnia sa konal seminár o talianskej modernej poézii na motívy ľudovej slovesnosti. To už sa od medzinárodných hostí samozrejme očakávalo, že plynule ovládajú taliančinu (mali na to predseda celý predchádzajúci deň, nie?). Môžem čitateľov ubezpečiť, že je dobrým tréningom na trpezlivosť a na expresné učenie jazykov počúvať tri hodiny odborný seminár, z ktorého človek loví jednotlivé slová. Dumavo rozmýšľa, o čom sa asi tak ohnivo diskutuje, prí-

padne žmurkaním a chápacími úsmevmi vytvára bratstvo s podobne postihnutými osobami. V takých chvíľach človek celkom precíti skutočnú hĺbku jazykovej komunikácie.

V Palerme som pochopila, čo znamená zdravé národné sebavedomie. Napriek tomu, že cena je medzinárodná a ocenení sú tiež z rôznych kútov sveta, nikto sa netrápi a všetko beží po taliansky. Švitorivé asistentky na akékoľvek pokusy v akýchkoľvek iných jazykoch odpovedajú žiarivými úsmevmi a spevavou taliančinou. Účastník má na výber – buď zmobilizovať základy latinčiny či biednej taliančiny a pretĺkať sa, alebo zachovať dôstojné mlčanie hrdého Indiána. Posledná kompromisná záchrana je zavesiť sa na niektorého účastníka, ktorý okrem taliančiny hovorí aj iným ľudským jazykom, a po každom príhovore organizátorov obšťašňovať ho otázkami typu „Čo povedali? O kolkej máme stretnutie? Kam ideme?“ Nakoniec účastník dospeje k múdreému poznaniu, že i keď vie, kam skupina má ísť a o kolkej sa má stretnúť, je mu to úplne zbytočné. Skupina nakoniec vždy išla niekam inam a stretnutia sa konali vždy aspoň o hodinu neskôr, ako bolo ohlásené. Čas plynul pomalým tempom, večne sa na niekoho čakalo a autobus nikam neprišiel včas. Napriek tomu organizátori nikdy neboli nervózni a celý program sa vždy nejako vyvíbil. Účastníci videli múzeum i výskumné oddelenie Centra, prezreli si prekrásnu a bohatú knižnicu, ktorá je uložená v jednom z najstarších kamenných gotických palácov Palerma. V piatok navečer organizátori napokon vypustili skupinu zo svojich spárov. Dali dámam chvíľu času na potrebnú prípravu (iste ju využili i niektorí páni) a takmer presne v stanovený čas (z toho sme všetci vycítili, že už ide do tuhého) odviezli všetkých účastníkov na slávnostné odovzdanie cien.

Medzinárodné ceny „Giuseppe Pitre – S. Salomone Marino“ a „Mesto Palermo“ za rok 1996 boli udelené 29. novembra 1996 večer v „Palazzo dei Normanni“ v Palerme, v sídle vlády regiónu Sicília, za účasti predsedu regionálnej vlády, starostu mesta Palermo, predsedu a členov poroty, ocenených autorov a medzinárodných hostí. Pôvodný normanský palác, ktorý bol niekoľkokrát prestavovaný a upravovaný za renesancie i baroka, sa vypína na vrchu nad mestom. Je obklopený mohutnými múrmi a skráslený záhradami. I v daždivom novembri kvitli okolo paláca červené a ružové kríky ibiškov, zo stromov viseli

zrelé pomaranče a cintróny, hriadky zdobili pestrofarebné kvety. Vstup do paláca je kvôli teroristickým útokom dňom i nocou neustále strážený. Všetci účastníci slávnosti museli prejsť cez kontroly a iba za sprievodu stráže a cez dve zamýkané bariéry sa dostali do vnútorných priestorov paláca. Trochu stiesnený pocit však zakrátko vystriedal obdiv a nadšenie z jedinečnej architektúry i interiérov. Slávnostná ceremónia sa konala v uchvacujúcej barokovej „Žltej sále“ (Sala Gialla), vyzdobenej tapetami a závesmi bohatej, až takmer orientálnej krásy. Priestor opticky zväčšovali krásne benátske zrkadlá. Sála zaplnená do posledného miesta sa jarabla pestrými večernými toaletami dám, ktoré striedali dôstojne tmavé obleky pánov. Po vzletných, pre nás až divadelných prejavoch (Bože, ako to Taliani vedia zahrať, mohli by sme sa priučiť!) starosta mesta a predseda vlády začali rozdávať ocenenia za vrčania televíznych kamier a bleskov fotoaparátov.

Nedá mi pritom s úsmevom nespomenúť, že zatiaľ čo osobnosti politiky a správy mesta odovzdávali ceny, v uličkách medzi divákmi chodili dvaja skrčení asistenti a z papierových balíkov, práve dovezených z tlačiarne, rozdávali program celého podujatia. Bol to ten program, ktorého som sa od svojho priletu do Palerma neustále domáhala, aby som vedela, kam všade chodíme a čo sa má diať a nedeje. Ak by som organizovala medzinárodné podujatie a nemala pre účastníkov

program, resp. rozdala im ho pri poslednom bode programu, asi by som skolabovala a nasledujúceho polroka chodila len po bratislavských kanáloch. A na Sicílii ajhľa, vám ho posledný večer so šarmom a úsmevom Mastroianiho podajú a čo sa stane? Nič, veď ho máte a môžete napísať správu pre Slovenský národopis. Treba sa asi trochu priučiť mediteránnej ľahkosti bytia.

Cenu „Predsedu poroty“, ktorú predstavovala gravírovaná plaketa zo striebra, prevzala za celý autorský kolektív G. Kiliánová, vedecká tajomníčka Ústavu etnológie SAV. Pri odovzdávaní ceny predseda poroty prof. A. Rigoli vyzdvihol mimoriadny význam Encyklopédie ľudovej kultúry Slovenska ako jedného z mála špecializovaných encyklopedických diel v európskej etnológii, resp. kultúrnej antropológii. Oslňujúcu slávnosť uzavrela recepcia pre všetkých zúčastnených v ďalšom palermskom paláci, z ktorého hostia hľadeli priamo na osvetlenú gotickú katedrálu mesta.

Medzinárodná cena „G. Pitre – S. Salomone Marino“ a „Mesto Palermo“ je mimoriadnym úspechom práce slovenských etnológov. No je to zároveň veľkým záväzkom pre disciplínu: neza spať na vavrínoch a udržať si ocenenú úroveň i svoje odborné „miesto na slnci“ v tvrdej medzinárodnej konkurencii.

Gabriela Kiliánová

3. MEDZINÁRODNÁ KONFERENCIA „EKOLÓGIA A FOLKLÓR“

(Poľsko-Lodž, 23.-25. septembra 1996)

Katedra folkloristiky a hudobnej výchovy Pedagogickej fakulty Lodžskej univerzity usporiadala v dňoch 23.-25. septembra 1996 v poradí už tretie medzinárodné pracovné stretnutie na tému *ekológia a folklór* s názvom „Človek a jeho prostredie v súčasnom folklóre“. Z predchá-

dzajúcich dvoch konferencií vyšli štúdie v zborníkoch s rovnomenným názvom (recenzia zborníka *Ecology and Folklore II.* vyšla v SN, 1996, č.2, s.256-257). Podujatia s odborným gestorstvom významnej poľskej folkloristiky, vedúcej hostiteľskej katedry, prof.dr.hab. Violetty Kraw-

czyk-Wasilewskej sa zúčastnili bádatelia z Poľska, Českej republiky, Maďarska, Ruska, USA, Veľkej Británie a Slovenska. Spoluusporiadateľom konferencie bol pražský Ústav pro etnografiu a folkloristiku pri AV ČR, ktorý okrem spolupráce na koncepcii podujatia zabezpečil redakciu a vydanie príspevkov v samostatnej publikácii.

Ekológia, i keď bádateľsky možno niekedy téma nesúca sa na vlne módnosti, z hľadiska existenciálneho však téma globálne aktuálna a naliehavá, predstavuje i z hľadiska etnológie široké spektrum špeciálnych metodologických a metodických problémov. To nakoniec ukázali i prednesené príspevky.

Viačeslav Rudnev (Moskva) v obsiahlom referáte *Problémy modernej ekológie a vedomosti ľudu* na mnohých príkladoch tradičných ľudových vedomostí o prírode a ich vyjadrení vo folklórnych žánroch a v obradoch roľníkov ruského vidieka poukázal na bytostné a autentické prepojenie tejto sociálnej vrstvy s prírodným prostredím. V kontexte súčasného globálneho problému – znečistenia a necitlivého exploatovania prírodného prostredia poukázal referujúci na inšpiratívnu potenciú tradičného modelu koexistencie človeka a prírody, i keď je zjavné, že často je v súčasnosti v popredí utilitarizmus ekonomických záujmov. **Ilona Nagy** (Budapešť) analyzovala v referáte *Vtáčiky z hliny: Niekoľko poznámok o etiologických legendách* tému stvorenia vtákov na folklórnom i ne-folklórnom materiáli viacerých kultúr rôznych historických období. Charakterizovala sémantické posuny obrazu Stvoriteľa a funkcií ostatných účinkujúcich postáv. **Eva Krekovičová** (Bratislava) v príspevku *Vzťah človeka k prírode a sociálna pamäť. Ekologická dimenzia obrazu pastiera vo folklóre* analyzovala vývin auto/heteroobrazu pastiera vo vzťahu k prírodnému prostrediu. Poukázala na symbolizáciu tohto vzťahu v systéme tzv. vysokej kultúry a vzájomné prieniky folklóru a umenia. **Bohuslav Šalanda** (Praha) v referáte *Mesto Jáchymov. Výskyt témy rádioaktivity vo folklóre* charakterizoval širšie historicko-ekonomické súvislosti ťažby uránu v Jáchymove ako východisko výskumu ústneho stvárnenia postojov k ekologicky rizikovej aktivite. **Zdeněk Uherek** (Praha) svoj referát *Žili sme na území zamorenom jadrovou katastrofou* venoval problematike motivácie

presídlenia sa českých reemigrantov z černobyľskej oblasti do Českej republiky. Východiskovým materiálom boli výskumy z rokov 1991-1995 – riadené rozhovory a orálna história príslušníkov 586 rodín v 56 lokalitách, pričom sa zhromaždil obsiahly korpus faktických informácií i rozprávačských motívov, odrážajúcich sociálno-psychologické kontexty vedomostí a prežívania jadrovej katastrofy. **Dorothy Billings** (Wichita) príspevok *Nová Guinea v spoločnom hlavnom stane: Amungme versus Freeporťská ťažobná spoločnosť* venovala problematike stretu hodnôt tradičnej miestnej kultúry a ekonomických záujmov cudzej ťažiarkej spoločnosti. Tradičný vzťah domorodého obyvateľstva k obklopujúcej prírode, ktorý našiel svoje vyjadrenie v mýtoch, špecifickým spôsobom reaguje na rozporuplnosť ťažby surovín cudzími firmami, ktoré však zároveň dávajú prácu – obživu mnohým obyvateľom. **Stanislav Brouček** (Praha) v príspevku *Pocit strachu ako impulz identity minoritnej skupiny s väčšinou* poukázal na psychologické aspekty identifikácie emigrantov. Materiálovo vychádzal z výskumov v rokoch 1992-1996 49 českých príslušníkov viacerých emigrantských vlín do Francúzska a metódou orálnej histórie na dvoch krajných prípadoch ilustroval problém žitia vo dvoch kultúrach. **Zdeněk Altman** (Brno) v referáte *Pohostinstvo ako miesto stretnutí a rozhovorov obyvateľov Brna* charakterizoval inštitúciu pohostinských zariadení ako špecifické prostredie sociálnych kontaktov obyvateľov mesta. Na príklade brnenskej situácie 2. pol. 19. stor. a prvých desaťročí 20. stor. podal obraz sociálneho zázemia a kultúrneho kontextu tohto spôsobu neformálnych medziľudských kontaktov. **Irena Bukowska-Florenska** (Cieszyn) sa v referáte *Poľská rodina a regionálne tradície ako ekologická hodnota* zamerala na rodinu ako referenčnú skupinu budovania, zmien či udržiavania rebríčka hodnôt. Na základe dôvernej znalosti regiónu poľského Tešínska v kontexte vývoja hospodárskych a politických premien porovnávala model tradičného vzťahu k prírode (špeciálnejšie k pôde) v rámci roľníckej kultúry a v období industrializácie (kapitalistickej i socialistickej), kedy sa vzťah k prírode presúva v rámci rodiny do voľnočasových aktivít a realizuje sa ako špecifický typ hobby. Sociologička **Janina Tobera** (Lodž) predniesla zau-

jímavý referát *Stratégie malej ekológie domácnosti*, kde metódou case study priblížila hodnotové rámce vo vzťahu k odpadu a smetiam u príslušníkov troch generácií jednej rodiny, žijúcich v spoločnej domácnosti a ich realizáciu v každodennom konaní. **Violetta Krawczyk-Wasilewska** (Lodž) v referáte *Ekologická problematika na základných školách v Poľsku* charakterizovala náplň a metodiku výuky a výchovy v oblasti ochrany životného prostredia na dvoch typoch základného vzdelávania v Poľsku: bežná výuka a výchova bez špeciálneho akcentu na environmentálnu problematiku a na druhej strane školy (v Poľsku ich je 62), zaradené do jedného z programov UNESCO, s posilneným obsahovým a metodickým zameraním na túto problematiku.

Ekologická (biologická) metóda ako špeciálny prístup v štúdiu folklóru bola predmetom samostatného bloku príspevkov, ktorý otvoril **Lubomír Tyllner** (Praha) a v referáte *Ekologická metóda v českej etnomuzikológii* charakterizoval genézu a vývoj tejto metódy v skúmaní českých ľudových piesní a prínos jednotlivých osobností (K. J. Erben, L. Janáček, O. Hostinský ai.). **Věra Thořová** (Praha) v príspevku *Súčasný prostredie folklóru v západných Čechách* prostredníctvom videoprojekcie zamerala pozornosť na pretrvávajúce tradičných a včleňovanie nových prvkov i pod vplyvom folklorizmu do spevného a tanečného repertoáru v súčasnom systéme kultúry na českom vidieku. Problematike súčasného kontextu výroby tradičných hudobných nástrojov venovala pozornosť v referáte *Tradičné hudobné nástroje severného Poľska a ekologické povedomie ich súčasných výrobcov* **Violetta Przerembska** (Lodž), pričom analyzovala zmenu funkčnosti nástrojov, ktoré sa v procesoch folklorizmu stávajú výrazom rôznych foriem povedomia (ekologické, regionálne ai.) svojich výrobcov a používateľov. Problematike súčasných foriem a funkčnosti ľudového tanca sa v príspevku *Tradícia českého ľudového tanca dnes* venovala **Daniela Stavělová** (Praha) a prostredníctvom videozáznamu poukázala na neustále prelínanie prirodzených tanečných príležitostí a folklorizmu, ako vzájomných stimulačných momentov pri rozvoji tanečnej kultúry. **Jana Pospíšilová** (Brno) v referáte *Súčasný folklór študentských a detských*

skupín na základe materiálu z výskumu medzi školákmi a gymnazistami v Brne sa zamerala na tematiku ekológie ako na aktuálnu súčasť tematiky v rôznych žánroch detského folklóru a aktivít v trávení voľného času detí a mládeže. **Teresa Dunin-Karwicka** (Toruň) v referáte *Príroda a prostredie v literárnej aktivite obyvateľov oblasti Kujawy ako prostriedok vyjadrenia ich regionálnej identity* charakterizovala formovanie regionálneho povedomia obyvateľov jednej z oblastí Poľska. Od 19. stor. sa povedomie typickosti regiónu budovalo viacerými kanálmi (regionálna tlač, zberatelia prejavov tradičnej ľudovej kultúry, publicistika), pričom romantizujúce zobrazenie prírody a prostredia plnilo funkciu symbolu posvätnosti domova. **Piotr Tobera** (Lodž) v metodologickejšom referáte *Tradícia – modernosť – ekologizmus* sa zaoberal vymedzeniami týchto pojmov, ich vzťahov a historického vývoja konceptu ekologizmu z hľadiska súčasnej sociológie a filozofie. Na neustálu potenciu rozširovania predmetu folkloristiky upozornil referát **Rachel Freeman** (Edinburgh) *Zbierajú prehliadači Internetu huby? – vstúpný výskum problematiky možného efektu Internetu na šírenie určitých stránok folklóru*. Vystúpenie *Ekológia a ekologizmus v súčasnom mestskom folklóre* **Marie-Antoniny Lukowskej** (Lodž) sa zaoberalo neformálnymi formami výchovy k ochrane životného prostredia v mestskom spoločenstve, ktoré stupňom industrializácie, a teda znečistenia, je predpokladom aktívnejšieho ekologického uvedomovania sa jeho obyvateľov, čo sa odráža i v tematike jednotlivých žánrov folklóru mesta.

„Ženskú ruku“ usporiadateľiek konferencie bolo cítiť na každom kroku – od výbornej organizácie podujatia, cez prípravu sprievodných podujatí (exkurzia po priemyslovom a obytnom komplexe Lodže z prelomu 19. a 20. stor. a v ňom návšteva múzea – rezidencie popredného priemyselníka, návšteva operného predstavenia, spoločenský večer s vedením fakulty, gitarový koncert) až po diskusiu o aktuálnych odborných i spoločenských problémoch v útulnom súkromí prof.dr.hab. Violetty Krawczyk-Wasilewskej.

Hana Hlôšková

24. ETNOMUZIKOLOGICKÝ SEMINÁR

V dňoch 19.-20. novembra 1996 sa už tradične v gestorstve Ústavu hudobnej vedy SAV v Bratislave, teraz aj v spolupráci so Slovenskou muzikologickou asociáciou pri Slovenskej hudobnej únii, Slovenským hudobným fondom, Katedrou hudobnej vedy FFUK a ďalšími sponzormi uskutočnilo každoročné prezentovanie najnovších výsledkov bádania v etnomuzikológii na Slovensku a na Morave. Etnomuzikologické semináre si už počas dlhodobej existencie vytvorili istú koncepciu. Je charakteristická na jednej strane vopred stanovenými ťažiskovými témami, na strane druhej otvorená voči aktuálnym problémom, ktorými sa jednotliví členovia nepočetnej etnomuzikologickej obce u nás i v Českej republike, prípadne v Rakúsku, ale i inde v zahraničí zaoberajú. Tohtoročné stretnutie v areáli SAV na Patrónke v Bratislave sa uskutočnilo v relatívne komornom, takmer výlučne „domácom“ obsadení, s prizvaním kolegov-etnológov. K ťažiskovým témam seminára patrili vzťahy roľníckej a pastierskej kultúry na Slovensku, výskum svadby ako synkretického komplexu rôznych prejavov ľudovej kultúry a napokon najnovšie výsledky a trendy vo využití samočinných počítačov v etnoorganológii. V rámci „volných“ tém odzneli ešte príspevky k problematike výskumu národnostných menšín a výskumu hudobnej kultúry na etnickej hranici.

Úvodný blok referátov predniesli etnológovia, podieľajúci sa na kartografickom spracovávaní ľudovej kultúry v rámci Etnografického atlasu Slovenska (Bratislava 1990). Bol to široko koncipovaný príspevok syntetizujúceho charakteru S. Kovačevičovej *Roľnícky a pastiersky folklór a jeho vzťahy ku kultúre ostatných spoločenských vrstiev Slovenska*, postavený na bohatom kultúrnohistorickom a ikonografickom materiáli. Podobne kultúrnohistoricky zameral svoj referát P. Slavkovský, ktorý hovoril o regionálnych podobách agrárnej kultúry Slovenska.

K pastierskym a roľníckym elementom v ľudovej kultúre Slovenska, Moravy, ale tiež Karpát z hľadiska etnochoreologického hovorili K. Ondrejka (*Pastierstvo v obyčajoch, tancoch a hrách*) a C. Zálešák, ktorý svoj príspevok postavil na zasvätenom komentovaní pripravených

audiovizuálnych ukážok mužských tancov z rôznych oblastí Karpát (*Mužské piesne karpatského oblúka*). Etnomuzikologická a žánrová problematika dominovala v referátoch H. Urbancovej (*Lúčne piesne ako žáner roľníckej kultúry*) a M. Toncovej (*Halekačky na Moravě a ve Slezsku*). Oba príspevky vychádzali z podrobných archívnych výskumov z celého skúmaného územia a priniesli viaceré podnetné a zaujímavé poznatky, ktoré spresňujú naše vedomosti o týchto žánroch a domnievam sa, že i posúvajú ďalej etnomuzikologické bádanie na Slovensku a na Morave, ako aj v moravsko-slovenských súvislostiach. Tento blok uzavrel referát M. Mušinku, ktorý priblížil poslucháčom pastierske a roľnícke elementy v textovej zložke piesní Rusínov z rkp. zbierky z 19. stor. (*Rusínske roľnícke a pastierske piesne z poľsko-slovenského pohraničia v rkp. zbierke N. Leščiščáka z 80. rokov 19. storočia*).

Príspevky týkajúce sa výskumu svadobného folklóru prezentovali prvý výstup pracovného tímu na grantovom projekte k tejto téme. Uviedol ich vedúci úlohy a hlavný organizátor podujatia S. Dúžek referátom *Tance a tanečné príležitosti v slovenskej svadbe*. Príspevok sa opieral popri bohatých terénnych skúsenostiach autora a videodokumentácii tiež o výsledky spracovania tejto témy v rámci EAS. Na etnochoreologický referát S. Dúžeka nadviazal zaujímavým spôsobom B. Garaj (*Inštrumentálna hudba v slovenskej svadbe*). Koncentroval sa na funkciu inštrumentálnej hudby v kulmináčnych bodoch svadobného ceremoniálu, pričom vychádzal v prvom rade z tzv. tradičnej formy svadby. Jednotlivé invariantné body svadby ilustroval na konkrétnych ukážkach z rôznych oblastí Slovenska, vrátane súčasných terénnych výskumov. Tento blok uzavrela A. Elscheková široko koncipovaným porovnávacím referátom na tému *Stredoeurópsky svadobný piesňový repertoár a jeho interetnické súvzťažnosti*. Prínos príspevku vidíme v prvom rade v syntetizovaní doterajších výsledkov výskumov svadobných piesní a ich zaradení do stredoeurópskych súvislostí.

Až päť referátov odznelo k problematike výskumov piesňovej kultúry národnostných men-

šin na území Slovenska (H. Urbancová: *K piesňovej kultúre karpatských Nemcov. Medzev a jeho repertoár*; K. Bičanová: *Piesňová kultúra Rusínov na Spiši*), Slovákov v Chorvátsku (J. Važanová: *K výskumu piesňovej kultúry Slovákov v Slavónii* – referát vzbudil zaujímavú diskusiu) a napokon o výskume hraničných oblastí (J. Nečas: *Kopanické archíválie z Veľkého Lopeníka* a P. Michalovič: *Slovenská tradičná hudobná kultúra na moravsko-rakúsko-slovenskom pomedzí*).

S najnovšími poznatkami a perspektívami, ako aj výsledkami konkrétnych vlastných „pokusov“ o využitie počítačovej techniky v etnomuzikológii oboznámil na seminári účastníkov O. Elschek, ktorý v príspevku *Počítačová technika a počítačová technológia v etnomuzikologickom výskume* sumarizoval doterajšie výsledky využitia samočinných počítačov v širšom medzinárodnom meradle. Zároveň sme mali možnosť dozvedieť sa o perspektívnosti možnosti tejto orientácie v etnomuzikologickom výskume

najmä pri archivovaní zvukových i notových záznamov. S konkrétnymi výsledkami s prácou na počítači vystúpili tiež M. Rusko (*Moderné postupy v etnomuzikologickej analýze*), L. Mikušová (*Moderné prístupy v analýze hry na cimbele*) a B. Garaj, ktorý demonštroval konfrontáciu vlastných zápisov hry na gajdách s ich zápsmi prostredníctvom počítača.

Celkove možno hodnotiť tohtoročný Etnomuzikologický seminár ako úspešné prezentovanie etnomuzikologických výskumov na Slovensku a na Morave, ktoré nachádzajú zaslúžený ohlas aj v medzinárodných súvislostiach a ktoré každoročne umožňujú tak prezentáciu aktuálnych výsledkov, ako aj vzájomnú informovanosť jednotlivých odborníkov v oblasti etnomuzikológie, etnochoreológie a etnoorganológie. Vďaka za jeho usporiadanie patrí najmä organizátorom, pracovníkom Ústavu hudobnej vedy SAV v Bratislave S. Dúžekovi a H. Urbancovej.

Eva Krekovičová

POLSKO-SLOVENSKÝ SEMINÁR „ETNICZNE I SPOLECZNE ZRÓZNICOWANIE MIASTA NA PRZYKŁADZIE WARSZAWY I BRATYSŁAWY (DO R. 1939).“ (WARSZAWA 8.-10. 10. 1996)

Začiatkom októbra 1996 sa vo Varšave stretli slovenskí a poľskí etnológovia a historici na seminári prezentujúcom výsledky výskumov na území oboch metropol. Jeho iniciátori Andrzej Stawarz (riaditeľ Múzea nezávislosti vo Varšave) a Peter Salner (Ústav etnológie SAV v Bratislave) sú vo svojich krajinách priekopníkmi poznávania kultúry mesta a majú zásadný podiel na vytvorení intenzívnych pracovných poľsko-slovenských kontaktov na poli etnológie.

Seminár sa zaradil medzi podujatia poriadané pri príležitosti osláv 400. výročia mesta Varšavy ako hlavného mesta Poľska a bol podporovaný Slovenským inštitútom vo Varšave. Slávnostné otvorenie rokovania prebehlo za účasti zástupkyne primátora Varšavy, slovenského veľvyslanca v Poľsku a riaditeľa Slovenského inštitútu.

Cieľom seminára bola konfrontácia a porovnanie skúmaných problémov i metodických prí-

stupov k historickým a etnologickým otázkam poznávania Bratislavy a Varšavy do konca 1. polovice 20. storočia, ako aj zmapovanie možností pre vedenie paralel v ich historickom a sociálnom vývoji.

Príspevky slovenských vedcov (Z. Beňušková, L. Faltánová, E. Mannová, D. Luther, P. Salner) boli venované otázkam vyplývajúcim z etnickej a sociálnej diferenciacie obyvateľov Bratislavy v sledovanom období, ťažiskovými boli problémy prejavov nacionalizmu a pozície etnických skupín obyvateľstva.

Z pohľadu našich súčasných urbánno-etnologických poznatkov možno príspevky varšavských bádateľov rozdeliť na dve skupiny.

Bratislavskí urbánni etnológovia vo svojich prácach už pred časom opísali funkčné mechanizmy života mesta a empiricky overili predpoklady a dôsledky makroprocesov 20. storočia.

Prínosom pre možné vedenie paralel a zodpovedanie dnešných otázok nastolených premenami posledných rokov boli preto príspevky podávajúce detailné analýzy predvojnovéj Varšavy s jej konfesijnou, etnickou a sociálnou diferenciáciou, determinovanou prirodzenými premenami skupín v čase i vplyvmi zlomových udalostí poľskej histórie (M. M. Drozdowski *Etniczna i społeczna struktura Warszawy w latach 1914-1944*; K. Móraski *Obyczaj swiateczny Warszawy w XIX i na początku XX wieku*; J. Wisniewska *Społeczności wyznaniowe i narodowościowe Warszawy wieku XIX i pierwszych dziesięcioleci XX wieku*), aj napriek tomu, že ich autori nesmerovali k odhaleniu vnútorných vzťahových súvislostí. Od nástupu komunistických diktatúr sú osudy oboch miest podobné a hoci predchádzajúci vývoj prebiehal v odlišných podmienkach a parametroch, štrukturálne znaky fungovania týchto urbánnych sídel sú porovnateľné tak navzájom, ako i s ostatnými mestami centrálnej Európy.

Druhú časť príspevkov našich poľských kolegov tvorili už tradične veľmi dôkladné a detailné sondy do jednotlivých otázok kultúrnej histórie Varšavy a jej každodenného života (A. Stawarz *Stowarzyszenia społeczno-kulturalne w Warszawie 1880-1939*; B. Petrozolin-Skowronska *Zycie towarzysko-obyczajowe inteligencji warszawskiej w XIX wieku*; M. Ejchman *Parki i ogrody w kulturze Warszawy 2. pol. XIX w.-1939*; E. Mazur: *Zycie codzienne w osiedlach Warszawskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, okres międzywojenny*).

Všetky príspevky budú publikované v zborníkoch v poľskej a nemeckej verzii. Otázky nastolené v diskusiách a inšpiratívne podnety z predneseného naznačujú, že na dosiahnutie spoločnej platformy, vhodnej na formuláciu teoretických záverov, je nevyhnutná kontinuálna koordinovaná spolupráca.

Monika Vrzgulová a Katarína Popelková

MEŠTIANSTVO A OBČIANSKA SPOLOČNOSŤ NA SLOVENSKU – 1900-1989

V dňoch 14. a 15. októbra 1996 sa konalo vedecké sympóziu, ktoré svojím zameraním na problematiku meštianstva a občianskej spoločnosti u nás v 20. storočí pritiahlo pozornosť bádateľov rôznych spoločenskovedných disciplín. Aktívne sa na rokovaní zúčastnili zástupcovia etnológie, filozofie, folkloristiky, histórie, literárnej vedy a sociológie.

Príspevky, ktoré počas oboch dní odzneli, mali veľmi rôznorodý charakter, sledovali problematiku z odlišných aspektov, špecifických pre zúčastnené vedné disciplíny. Rôzna bola aj šírka záberu a časový horizont jednotlivých vystúpení. Tento fakt však vôbec neuberal na význame celému podujatiu, ktorého cieľom bolo v prvom rade urobiť akúsi „inventúru“ v sume vedomostí jednotlivých vedných odborov týkajúcich sa meštianstva a občianskej spoločnosti u nás.

„Prehliadka doterajších poznatkov“ priniesla nasledovné výstupy.

Historici sa orientovali na sledovanie podmienok determinujúcich vývoj meštianskych vrstiev na území Slovenska počas celého 20. storočia (E. Mannová), na zmeny vo vývoji elít v mestách (L. Lipták), kultúru bývania meštianstva (R. Holec), zdravotno-sociálne aspekty v meštianskych rodinách (A. Falisová), formovanie novodobého športu v mestách Slovenska (J. Grexa) a nemej podnetné bolo aj prezentovanie predstavy príslušníka meštianskej vrstvy – Vladimíra Fajnora o právnom štáte (K. Zavacká).

Sociologickú problematiku vývoja meštianstva a občianskej spoločnosti v kontexte sídelného vývoja miest na Slovensku sledoval J. Pašiak, Z. Kusá predstavila výsledky svojho výskumu potomkov elity z obdobia 1. ČSR.

T. Pichler hovoril o slovenskom politickom myslení a o probléme inštitucionalizácie slovenskej spoločnosti v procese modernizácie, pričom upozornil na problém, ktorý zďaleka nie je mi-

nulosťou – na napätie či konflikt medzi občanom a národovcom.

Intelektuálov a ich miesto v slovenskej spoločnosti počas 20. storočia (na príklade literárnych postáv i osudov vybratých spisovateľov) sledoval P. Zajac. M. Mikulová predstavila reflexiu meštianstva v diele J. Jesenského, D. Kršáková zaujímavým spôsobom rekonštruovala život meštianskej spoločnosti v literárnych textoch Jégého, Timravy a Jesenského a P. Minár sa zaoberal témou mesta v období rozpadu Rakúsko-uhorskej monarchie v slovenskej literatúre.

E. Krekovičová prezentovala, na základe rozboru mohutného piesňového korpusu, pohľad na vyššie vrstvy spoločnosti „zvonka“ – očami sedliactva či nižších mestských vrstiev. P. Salner zameral svoju pozornosť na jednu zložku bratislavských mešťanov – židovské meštianstvo, pričom poukázal na jeho vnútornú diferencovanosť, vzťahy k ostatnej spoločnosti a k štátnemu zriadeniu, ktoré v 20. storočí na našom území niekoľkokrát diametrálne zmenilo svoj charakter. Ženám z meštianskych vrstiev, ich vlastným pocitom spolupatričnosti a ich manifestovaniu vo verejných priestoroch mesta bol venovaný príspevok M. Vrzgulovej. M. Zuberová zaujala svojím prí-

spevkom o odievaní a móde v meštianskom prostredí.

Diskusie počas oboch rokovacích dní jasne ukázali intenzitu záujmu bádateľov o danú tému, jej príťažlivosť. Tak ako v úvodnom vstupe uviedla hlavná odborná organizátorka tohto podujatia E. Mannová, spoločenské vedy na Slovensku doteraz, často z pochopiteľných dôvodov, obchádzali témy meštianstva a jeho fungovanie v rámci celej spoločnosti. Pestrosť príspevkov, zaujaté diskusie – to všetko môže byť dobrým príslubom pre ďalšie tvorivé pracovné stretnutia a spoločné bádateľské počiny venované tejto zaujímavej a podnetnej téme. Pre poznanie mnohých fenoménov, príznačných aj pre našu súčasnosť, je nevyhnutné vedecké zhodnotenie prínosu meštianstva pre spoločnosť a kultúru Slovenska.

Na záver možno vysloviť len želanie, aby prvé sympóziu o meštianstve u nás nebolo aj posledným, aby príspevky, ktoré sa pripravujú do tlače v nemeckej mutácii otvorili aj spoluprácu navonok. Tým by sa slovenská problematika dostala do európskych kontextov, čo môže byť v každom prípade prínosné.

Monika Vrzgulová

ETNOFILM '96

OBZRETIE ZA 9. ROČNÍKOM BIENALE ETNOGRAFICKÉHO FILMU

Niekoľkoročná diskusia o charaktere, smerovaní a mieste Etnofilmu sa ocitla v slepej uličke. Je to dôsledok symptómu rozpadu vzťahov, ktorý sužuje kultúrnu obec, celú spoločnosť. Túto negatívnu atmosféru po 8. ročníku naznačil Milan Leščák: „... Chceme len podčiarknuť ešte raz skutočnosť, že sme sa ocitli na rozhraní. Na položené otázky je potrebné čo najskôr dať uspokojivé odpovede, lebo sa môže stať, že festival v Čadci už nebude a medzinárodný festival ešte nebude.“ (SN, 43, 2, 1995, s. 212.) Prešli dva roky a predpoveď sa takmer splnila. Čadca so svojimi infraštruktúrnymi ťažkosťami a medzinárodný festival v atraktívnom tatranskom regióne

existuje len na papieri. Neschopnosť dopracovať sa k dohode o spolupráci, rozchode či kompromisnom riešení sa podpísala pod celkový dojem aj z tohtoročného Etnofilmu. Jeden príklad za všetky. Vďaka zákulisným dohadom o financovaní Etnofilmu jeden ročník študentov VŠMU súťaž sabotoval, u ostatných rozhodol záujem vidieť a konfrontovať svoje predstavy o vývoji v etnografickej filmovej tvorbe 90. rokov. O záujme študentov etnológie a profesionálnych etnológov je každá zmienka zbytočná.

9. ročník Etnofilmu aktívne spoluvytvárala tvorba a účasť hostí z Čiech a Moravy (filmárov i etnológov), notorickí fanúšikovia, ktorí do Čad-

ce prídu v každom počasí, nehľadiac na pohodlie a skromné servisné služby. Základnou konštantou zostáva skutočnosť, že filmy viac-menej etnografické sa stále nakrúcajú a stretnutia „zoči voči“ sú tou najplodnejšou diskusiou oproti neplodným monológom kde, za čo, o čom a s kým v roku X...

Čo priniesol 9. ročník: Prvýkrát bolo v súťaži viac titulov spoza západnej hranice. V Čechách, kde etnografický dokument nemá tú tradíciu a esprit ako na Slovensku, má tvorba širší a voľnejší záber, reaguje na súčasné procesy, vzťahy bez ostychu a sebaregulácie, či si to môže alebo nemôže dovoliť. So smútkom v duši som sledoval dokument Martina Pátka a Ljuby Václavovej JÁ JÍT A UVIDĚT SVĚTLO o problematike azylantov v Čechách. Podobný pokus u nás bez racionálneho zdôvodnenia dramaturgia verejnoprávnej STV nezaradila do vysielania...

Ale to nebol jediný príklad smerovania, kam kráča český a slovenský dokument, a to nielen etnografický. Česká tvorba predznamenáva a vstupuje na cestu do doby postmodernej, postindustriálnej, ktorá ovplyvňuje ľudí v zásadných premenách ich existencie. Etnofilm sa mohol rozdeliť do dvoch kategórií, a to na progresivistickú – českú a tradicionalistickú – slovenskú. V jednej kategórii ťažko môžeme porovnať nekonformného intelektuála (OBYČEJNÝ KUNST-HISTORIK) a starého rezbára z Liptova (LIPTOVSKÉ PASTORÁLE), brnenskú subkultúru na korčuliach (BRUSLAŘI) s tanečníkmi v košíckom štúdiu, kde inštalovaný počítač-kulis sa nás upozorňuje, že sme v roku 1996 (cyklus KLENOTNICA). „Výskumníčku“, ktorá sa pohybuje medzi moravskou metropolou a západným pobrežím Spojených štátov (MIGRANTKA) a „výskumníka“, ktorý v zapadlých lokalitách objavuje a deformuje už objavené a zdeformované (TIE MOJE CESTY, NÁVRATY). Ich životné filozofie nie sú len pohľadmi rôznych generácií, ale aj konfrontáciou dvoch prístupov k nazeraniu a hodnoteniu národných kultúr, kde sa jedna konzervuje a druhá prejavuje tendenciu širšieho nadnárodného uplatnenia. V oboch prípadoch ide o kontinuálny proces, tieto tendencie sa prejavujú v tvorbe filmových škôl, ktoré naznačujú, ako o pár rokov bude vyzeráť český a slovenský dokumentárny film.

Vývoj však neposúva „stredný prúd“ tvorby, ale individualisti a niekoľko nádejných só-

listov sa prejavuje aj na našom teritóriu. Elena Pätoprstá a jej výrazná výpoveď k témam asimilácie, azylu, lásky, terapie, postavenia žien. Autorka dokázala, ako sa videom a výtvarnými prostriedkami dajú tvorivo a experimentálne uchopiť ťažko uchopiteľné témy (cyklus LÁSKA NA KONCI MILÉNIA, VŠVU, Bauhaus Dessau). Prísľubom do budúcnosti môže byť aj Peter Kerekes s decentne nasnímaným dokumentom o bežných radoostiach a starostiach chovancov v bývalom premonštrátskom kláštore. Najsilnejším dojmom na mňa zapôsobili nie chovanci, ale sem tam mihajúce sa postavy-tiene mníchov, fragmenty z kláštornej knižnice, nezreštaurovaných a chátrajúcich alegorických nástenných malieb, ktoré akoby už nepatrili do reality, ktorú žijeme (O TROCH DŇOCH V JASOVSKOM KLÁŠTORE, VŠMU, OPEN SOCIETY FOUND).

Nádejné sa javia aj prvotiny Jaroslava Vojteka. Zatiaľ poslednou v rade je sizyfovská elégia života jednoduchého človeka-komunistu, ktorého doba oklamala a on sa zo všetkých síl snaží zachrániť zrúcaninu, ktorá sa skôr či neskôr zrúti ako ideál jeho presvedčenia (KAMENĚ PO KAMENI, VŠMU, STV Bratislava).

Bohužiaľ, v diskusii študentom filmových škôl nesekundovali študenti etnológie, ktorí na mieste mohli niektoré laické názory korigovať, napr.: „Etnografia je o človeku, ktorého treba milovať“. Z 36 titulov sa každý s profesionálnym zaujatím „zavrtáva“ do 36 tém. Nie je snahou o každom z nich vypovedať (zostáva veriť, že sa podarí zorganizovať projekciu Etnofilmu na pôde SNM a niektoré z nich boli uvedené aj v rámci Febiofestu '97 v Bratislave).

Zaužívalo sa, že najviac pripomienok a výhrad sa zosype na hlavu poroty. Z atmosféry po vyhlásení verdiktu dá sa predpokladať nezaujatost jej členov a priblíženie k objektivizujúcemu ideálu. Jej uznanie získali (v kuloároch povedané) dva najetnografickejšie projekty. PRI ZLA-TEJ STUDNI (STV Košice) s vyváženým exteriérovým ponímaním informátorov a aktívnych účastníkov rituálnych prejavov spojených s očistnou funkciou vody a interiérovým nasnímaním kultivovaných komentárov dr. Olejníka. ETNOGRAFICKÝ ATLAS SLOVENSKA – AGRÁRNA KULTÚRA (STV Bratislava), ktorý je pravdepodobne najlepším príkladom spolupráce odborníkov z Ústavu etnológie SAV a Hlavnou redakciou dokumentu STV.

Ocenenie získal Vladimír Merta za titul o židovskej spolupatričnosti, ktorá sa prejavuje aj u členov hudobnej skupiny, v ktorej sa okrem Židov realizujú aj Česi a Rómovia (MIŠPACHA JE RODINA, ČT Praha). Možno jediným diskutabilným rozhodnutím poroty bolo ocenenie nevyváženého publicistického programu RECEPTY NA SPÁSU (Nadace Film, Sociologie, Praha). Tematiku súčasnej religiozity a sektárstva profesionálnejšie zobrazil neocenený Poltikovič EMAHÓ (ČT Praha). Ocenené boli tak isto už spomenuté tituly: Kameň po kameni, Láska na konci milénia, O troch dňoch v Jasovskom kláštore.

Hlavnú cenu Bronzového turoňa získal dokumentárny film MAŤ VOLÁ, I. časť, kolegu a vedúceho redaktora slovenského vysielania Maďarskej televízie Jána Fúzika. Titul je vydareným príkladom využitia a kombinovania archívnych filmov so súčasnými názormi a hodnoteniami presídľovacej akcie medzi Československom a Maďarskom. Je hĺbkovou analýzou o rokoch, kedy odsuny, repatriácie miliónov ľudí boli realitou, ktorá účastníkov presídlenia ovplyvnila na celý život.

Hlavnú cenu Strieborného turoňa získal Luboš Pavlovič za postmodernistické portréty súčasných mladých ľudí OBYČEJNÝ KUNSTHISTORIK a MIGRANTKA z cyklu CESTY brnenského štúdia Českej televízie.

Hlavnú cenu Zlatého turoňa získala Hana Pinčaková zo Zlína za dynamickú videopúť zvonárkeho rodu z Brodku pri Prostějove, ŽIVOT ZVONAŘKY MARIE TOMÁŠKOVÉ-DYTRYCHOVÉ (Febio Praha).

Ak pre niektoré tituly platí, že sú najetnografickejšie, tak najvyššie ocenený titul bol pre porotu a mnohých divákov najfilmovejším zážitkom celého Etnofilmu.

René Lužica

ZÁVEREČNÝ PROTOKOL z rokovania poroty z 9. ročníka Filmového festivalu etnologických a antropologických dokumentárnych filmov, videozáznamov a televíznych programov ETNOFILM Čadca 1996

Porota festivalu pracovala v tomto zložení:
Predseda: Martin Mešša, SNM-EM Martin

členovia: Pavol Branko, filmový historik a publicista, Bratislava

Tomáš Hučko, režisér, Bratislava

Marcela Plítková, vedúca Katedry dokumentárnej tvorby FTF VŠMU Bratislava

Zdeněk Smejkal, filmový teoretik a historik, Brno

V dňoch 4. – 7. 12. 1996 porota zhliadla na neverejnom premietaní 36 filmov a videozáznamov a rozhodla nasledovne:

Veľkú cenu ETNOFILMU Čadca 1996 ZLATÝ TUROŇ udeľuje filmu Život zvonárky Marie Tomáškové-Dytrychové režisérky Hany Pinčavovej (ČR) za filmársky suverénny obraz ľudskej a profesionálnej nezdolnosti, podaný v hlbkej časovej perspektíve.

Hlavnú cenu ETNOFILMU Čadca 1996 STRIEBORNÝ TUROŇ udeľuje filmom Kunst-historik – cyklus Cesty a Migrantka – cyklus Cesty režiséra Luboša Pavloviča (ČR) za pôsobivý obraz a nekonformné názory mladých intelektuálov na súčasnú kultúru a spoločenské stereotypy.

Hlavnú cenu ETNOFILMU Čadca 1996 BRONZOVÝ TUROŇ udeľuje filmu Mať volá 1. režiséra Jána Fúzika (Maďarsko) za nepredpojatý pohľad na povojnové presídľovanie a jeho dôsledky.

Osobitnú cenu ETNOFILMU Čadca 1996 CENA PRIMÁTORA MESTA ČADCE udeľuje filmu Etnografický atlas Slovenska – Agrárna kultúra režiséra Martina Plcha (SR) za odborné a filmársky dokonalé systematické zmapovanie témy ľudovej agrárnej kultúry.

Čestné uznanie ETNOFILMU Čadca 1996 udeľuje filmom Pri zlatej studni 1, režiséra Jaroslava Knera (SR), Recepty na spásu režiséra Petra Slavíka (ČR), Kameň po kameni režiséra Jaroslava Vojteka (SR), Mišpacha je rodina režiséra Vladimíra Mertu (ČR).

CENA DIVÁCKEJ POROTY ETNOFILMU Čadca 1996 filmu O troch dňoch v Jasovskom kláštore režiséra Petra Kerekesa (SR).

CENA FILMOVÝCH NOVINÁROV ETNO-FILMU Čadca 1996 filmu *Láska na konci Milénia* režisérky Eleny Pátoprstej (SR).

Závery a odporúčania poroty:

- zabezpečiť v Štatúte zmenu vymedzenia festivalu a rozšíriť ho na filmový festival žánrovo rôznych filmov

- rozšíriť škálu udeľovaných cien filmového festivalu

(porota odporúča organizátorom festivalu obnoviť udeľovanie Ceny poroty, vyjadrujúcej perspektívy a vývojové trendy ETNOFILMU)

- umožniť porote stretnúť sa aspoň dva dni pred začiatkom festivalu, aby okrem súťažných snímkov mala možnosť zhliadnuť aj verejné mimosúťažné projekcie.

V Čadci, 7. 12. 1996

„DIE HEUTIGE BEDEUTUNG ORALER TRADITIONEN

– ihre Archivierung, Publikation und Index-Erschließung“ (Dnešný význam ústnych tradícií – ich archivovanie, publikovanie a katalogizácia).

Pracovný seminár 19. – 23. novembra 1995 v St. Augustine pri Bonne

Rozširovanie odboru národopis smerom k európskej etnológii sa okrem iného prejavuje v jeho medzinárodnej orientácii, čo v oblasti slovesnej folkloristiky začalo už okolo roku 1900 požiadavkami fínskej školy (FFC). Očividne vďaka dlhoročným skúsenostiam sa v novembri 1995 podarilo usporiadať pracovné stretnutie slovesných folkloristov a paremiológov, ktoré zjednotovalo záujmy európskych i mimoeurópskych bádateľov. Zvlášť treba vyzdvihnúť osobné zaangażovanie afrikanistu Rüdiger Schotta (Münster/Bonn) a mongolistu Walthera Heissiga (Bonn), bez ktorých a bez finančnej podpory Nemeckej výskumnej spoločnosti (Deutsche Forschungsgemeinschaft) by sa stretnutie ťažko uskutočnilo. Vlastný bohatý materiál oboch organizátorov zároveň upozornil na potrebu medziodborového zblíženia sa.

Napríklad R. Schott má k dispozícii materiálový korpus viac ako 1.200 rozprávání, ktoré od roku 1966 nahrála pod jeho vedením výskumná skupina z Münsterskej univerzity u Bulsov v severnej Ghane. V roku 1993 vyšiel vo vydavateľstve Lit Münster/ Hamburg prvý diel zbierky *Bulsa Sunsuelima. Folktales of the Bulsa in Northern Ghana. Ed. by Rüdiger Schott*. Pri porovnávej analýze textov sa veľmi rýchlo ukázalo, že najčastejšie používané klasifikačné systémy Aanti Aarneho a Stitha Thompsona podľa roz-

právačských typov (*The Types of Folktales, Helsinki 1961*) a Stitha Thompsona podľa motívov (*Motif-Index of Folk Literature, Bloomington 1955*) sa na africké rozprávania nehodia. Tento problém zdieľa Schott v prvom rade s tými bádateľmi, ktorí sa zaoberajú rozprávami v mimoeurópskych tradíciách (porovnaj W. Heissig, J. Wilbert, J. – Ö. Swahn a K. Lindell). Ako nepraktické sa ukázali však doterajšie indexy i pre súčasné rozprávania, napr. pre povestové rozprávania, v odborných kruhoch diskutované tzv. „contemporary legends“, „urban legends“ alebo „neue Sagen“ (porovnaj L. Dégh, V. Voigt, G. Pakalns) alebo pre nové žánre ako klebety, správy, zvesti, spomienky. Táto skutočnosť je asi dôvodom, prečo sa v posledných pätnástich rokoch objavilo približne 70 nových typových a motívických katalógov, o ktorých podal stručný prehľad Hans-Jörg Uther (Göttingen). Množstvo katalógov odzrkadľuje ako rôznorodosť názorov a neustále zmeny vo výskume slovesnosti, tak aj schopnosť reagovať na nové javy a podnety.

Ako druhý ťažiskový problém sa na pracovnom stretnutí ukázali otázky archivovania a dokumentovania početných záznamov orálnej tradície. Ide o tému, ktorá zahŕňa obsahové i technické problémy (porovnaj L. a A. Honko, N. Revel). Technické otázky sa dotýkali najmä uchovávaní. Datasystémy uľahčujú síce výme-

nu dát a komunikáciu medzi jednotlivými archívami, nezabezpečujú však nijaké dlhodobé uchovanie dát. Kto môže zaručiť, že pri razantnom vývoji v oblasti informatiky budeme schopní čítať a používať dnešné dáta povedzme o 30 rokov s budúcim štandardným technickým vybavením? Nastane únik dát pri konvertovaní z dnešných systémov do tých v budúcnosti? V prípade magnetofónových a videozáznamoch sa už dnes ukazuje ohraničená možnosť ich dlhodobého uchovávaní. Bezosporu možno tieto otázky riešiť iba v spolupráci so zodpovedne zameranými technickými odborníkmi. Zároveň však ukazujú, že krok k technickému prebudovaniu archívov musí byť uvážení a premyslený.

Ako veľmi poučné sa ukázali správy o jednotlivých folkloristických archívoch: upozorňovali, napriek relatívne rozdielnym archívnym materiálom a tomu zodpovedajúcemu rozdielnemu usporiadaniu archívu, na spoločné a teda zjavne základné problémy, ktoré sa týkajú vybudovania a zhodnotenia ako náhodne vzniknutých, tak i zámerne vytvorených súborov materiálov (porovnaj S. Neumann, G. Kiliánová, R. Ivanova). Ako druhoradá, nepodstatné javia sa mi pritom úvahy o celistvosti zbierok. Táto otázka vystupuje pri kritike prameňov až v druhom pláne popri dôležitejších otázkach ako je autenticita, objektívnosť a reprezentatívnosť dokumentácie. V diskusii sa naliehavo zdôrazňovala potreba zaznamenávať a dokumentovať súčasný slovesný repertoár spolu s informáciami o jeho kontexte, čo vyžaduje veľkú vytrvalosť, usilovnosť a solídne „remeselné“ schopnosti. Medzičasom sa stalo už takmer tradíciou, že na seminároch bádateľov ľudovej prózy sa stretávajú i paremiológovia a referujú o svojich projektoch. Je pravda, že paremiológovia nemajú zatiaľ svoje stále fórum a preto sa pridávajú k frazeológii alebo k slovesnej folkloristike, čo je na úžitok tomuto odboru v podobe interdisciplinárneho záberu. Ako jeden z ťažiskových problémov paremiologickej práce sa ukazuje vyčlenenie paremiologickeho minima – najčastejšie na báze výskumnej metódy podľa G. L. Permjakova – čo má ukázať, ktoré parémie sú v súčasnosti všeobecne známe. Okrem cielených výskumov naďalej platí metóda „pozerať ľuďom do huby“, a tiež zber prísloví celkom tradičným spôsobom, ďalej vyhodnocovanie zberu z literatúry, tlače, rozhlasu a televízie. Podobne, ako existuje (nemecký) Archív ľudovej piesne vo Freiburgu i. Breisgau alebo Archív

ľudovej prózy v Marburgu, bolo by potrebné zriadiť centrálny Archív prísloví, čo Lutz Röhrich v diskusii zvlášť podčiarkol.

Nakoniec si dovoľujem uviesť jednotlivé referáty, tematicky usporiadané, čo čitateľovi umožní získať prehľad o problémových okruhoch diskutovaných na podujatí ešte pred vydaním zborníka z konferencie.

Zber, archivovanie a publikovanie

Lauri Honko (Turku): On the Difficulty of Documenting Oral Epics

Anneli Honko (Turku): The Making of Oral Epics (Videofilm)

Linda Dégh (Bloomington): Oral Tradition in the Age of Mass Reproduction

Vilmos Voigt (Budapest): Ergebnisse und Fehler bei der Bearbeitung von „heutigen“ mündlichen Texten

Guntis Pakalns (Riga): Traditioneller Sagenkatalog und moderne Sagenforschung – gibt es die Möglichkeit eines Dialogs?

Siegfried Neumann (Rostock): Aufbau und Auswertung des Wossidlo-Archivs in Rostock – Sammlung, Archivierung, Bestandsaufnahme, Publikation

Gabriela Kiliánová (Bratislava): Die Feldforschungen zur Aufnahme der oralen Traditionen und die Archivierung von Forschungsmaterial

Walter Puchner (Athen): Der unveröffentlichte Zettelkasten eines Katalogs der griechischen Märchentypen nach dem System von Aarne-Thompson von Georgios A. Megas

Radost Ivanova (Sofia): The Present-Days Forms of Preservation of Bulgarian Oral Traditions

Nicole Revel (Paris): Oral Tradition in Island Southeast Asia: Philippines, Borneo (Sabah-Sarawak) and Kalimantan (Indonesia)

Bella Čistova (St. Petersburg): Von der Aufzeichnung über die Archivierung zur Publikation. Textologische Probleme

Wilhelm J. G. Möhling (Köln): Die Tjaube Chronik von Kavango (Namibia) – Dichtung oder Wahrheit?

Thomas Geider (Frankfurt/M.): Kanuri Text Resources and the Organisation of „A Reference Book of Kanuri Oral Narratives“

Veronika Görög-Karady, Christiane Seydou (Paris): Problemes d'élaboration d'index: histoire d'une expérience

Klasifikácia, indexy typov a motívov

Hans-Jörg Uther (Göttingen): Typen- und Motifindizes 1980-1995: Eine Bestandsaufnahme

Heda Jason (Jerusalem): Type Index for the Genre of Oral Epic: Work in Progress

Christine Goldberg (Los Angeles): Some Suggestions for Future Folktale Indexes

Rüdiger Schott (Münster/Bonn): Some Problems with Tale-Type, Motif and Keyword Indices in Analysing Folktales of the Balsa (Northern Ghana)

Walter Heissig (Bonn): Die Erschließung mongolischer Epen durch Motiv-Indices

Ilona Nagy (Budapest): Die ungarischen Ursprungssagen und deren Katalog

Kristina Lindell, Jan-Öjvind Swahn (Lund): History of Three Southeast Asian Projects and Demonstration of Motif-Index

Johannes Wilbert (Pacific Palisades): Folk Literature of South American Indians. A Multi-volume Series of Verbal Art

Kirill V. Čistov (St. Petersburg): Vergleichendes Verzeichnis der Typen ostslawischer Märchen. Geschichte, Fakten, Probleme

Ülo Valk (Tartu): Estonian Devil Legends in the International Context: Problems of Classification

Paremiológia

Susanne Hose (Bautzen): Archivierung = ad acta? Ein Beitrag zur deutschen und sorbischen Sprichwörterforschung

Zuzana Profantová (Bratislava): On the Classification of the Paremiological Treasury

Anna Tóthné Litovkina (Széksárd): An Analysis of the Most Frequently Listed Proverbs in the Folklore Archive in Berkley

Georgi Kapchits (Moskva): On the Collection and Paremiological Classification of Somali Proverbs.

Susanne Hose

KONGRES PSYCHOTRONICA SLOVACA

(Bratislava, 23. – 24. novembra 1996)

Kongres, ktorý organizovala Slovenská psychotronická spoločnosť (SPS) a Lekárska spoločnosť naturálnej medicíny (LSNM), sa konal v Ústave vzdelávania a služieb v Bratislave.

Úvodný referát *Filozofia v psychotronike a psychotronika vo filozofii* predniesol prezident LSNM, primár **MUDr. Gustáv Solár** (Odd. akupunktúry a naturálnej medicíny NsP Ružinov) poukazujúc na absenciu filozofie v dnešnej vede, ktorá by mala, podľa názoru prednášajúceho, hľadať odpoveď na otázku o zmysle a podstate našej existencie.

MUDr. Anna Luptáková (Odd. akupunktúry a nat. medicíny NsP Ružinov) vo svojom príspevku *Energoinformačné procesy z pohľadu naturálnej medicíny* venovala pozornosť rôznym disharmonickým stavom, ktoré zapríčiňujú mnohé choroby na energeticko-informačnej úrovni človeka, teda na biopoli. Vychádzajúc z vlastných kazuistik zistila, že takéto stavy môžu byť spôsobené napr. nielen nevhodnými dietetickými

mi návykmi či žiarením z rôznych elektronických prístrojov, ale taktiež neustálym negatívnym myslením a zlými interpersonálnymi vzťahmi, ba dokonca, podľa pozorovaní prednášajúcej, disharmonický stav biosystému človeka možno vyvolať i nevhodnými duchovnými praktikami, pretože tieto narúšajú poslanie jedinca.

Veľmi zaujímavé, a nielen pre etnológa, bolo nekonvenčné vystúpenie prezidenta SPS, primára **MUDr. Teodora Rosinského, CSc.** (Psychiatrická nemocnica vo Veľkom Záluží) s prednáškou *Hudba z psychotronického hľadiska*. Vo svojej prednáške sa zamerlal na ľudové kolektívne rituálne hudobné dielo, do ktorého každá generácia vkladá svoje poslanstvo zachovávajúce si až do dnešných čias najmä určený účel. Podľa prednášajúceho je tento účel výrazne energoinformačný, teda ide o také hudobné dielo, ktoré má zmeniť energoinformačnú situáciu biopola človeka; buď privolať „zlé“ (ale i „dobré“) alebo vyhnat to, čo je „zlé“. Po krátkom teoretickom

úvode prednášateľ pustil dve nahrávky starých rituálnych piesní (kombináciu hudby a spevu), počas ktorých mali prítomní senzibili sledovať energoinformačné vplyvy týchto nahrávok na ostatných účastníkov kongresu. Prvou nahrávkou bola aztécka rituálna pieseň na privolávanie lesných duchov, nahraná v Mexiku asi pred 20 rokmi. Druhým hudobným dielom bola kolektívna nahrávka čarodejníkov z oblasti na kambodžskothajských hraniciach na vyhánanie zlých síl, zaznamenaná pred takmer 50 rokmi. Konštatovaním o neprestajnej účinnosti týchto hudobných diel i po niekoľkých desaťročiach sa prítomní v dlhej diskusii zhodli, keďže išlo o nahrávky z dvoch končín Zeme, že princípy účelne využívané v rituálnych piesňach majú pravdepodobne univerzálnu platnosť.

Ďalší blok prednášok bol venovaný praktickému uplatneniu psychotroniky a naturálnej medicíny, napr. príspevky *Miesto akupunktúrneho systému v energoregulácii* – **MUDr. Ján Herdics** (Samostatná ambulancia akupunktúry, Komárno), *Experimentálne overenie vlastností biopola* – **Ing. Karel Komárek** a *Životné prostredie človeka z pohľadu tvarového žiarenia* – **Ing. Norbert Synčák** (Nipek, a. s., Nitra), ako i niektorým prírodovedným aspektom psychotroniky, napr. prednášky *Autodeštrukcia ľudskej realizačnej energeticko-informačnej formy* – **Ing. Vladimír Sagmeister** a *Entropia a starnutie ľudského organizmu* – **Ing. Kazimír Linek, CSc.** (Chemický ústav SAV, Bratislava). Najzaujímavejším a najočakávanejším príspevkom tohto bloku bola prednáška **Ing. Hynka Lauschmanna, CSc.** (ČVUT, Praha, ČR) s názvom *Metainformatika*. Vo svojom príspevku, ktorý by sa dal nazvať i „úvodom do fyzikálnej teológie“ sa autor pokúsil, z mozaiky fyzikálnych, filozofických, teologických a spoločenských aspektov, podať ucelený náhľad na svet.

Nasledujúci blok príspevkov začal docent **Dr. Mv. Jozef Heger** (bývalý vysokoškolský pedagóg na Farmaceutickej fakulte UK v Bratislave, t. č. v penzii) zaujímavou a inšpiratívnou prednáškou *Alchýmia. Pokus o jednotný výklad sveta*. Konečným cieľom alchýmie, podľa slov prednášajúceho, nemalo byť len objavenie kameňa mudrcov, ktorý premieňal menej hodnotné kovy na zlato a súčasne mal byť i všeliekom a elixírom mladosti, ale i, a to predovšetkým, premena duchovného stavu samotného alchymistu.

Pre etnológa bol veľmi zaujímavý i príspevok *Psychotronika a fytooterapia*, ktorý si pripravila **PharmDr. Lea Rochlitzová** (Unifarma a. s., Prešov). Na liečivosť rastlín vplyva obrovské množstvo faktorov, ako napr. počasie pred termínom a v termíne zberu, klimatické podmienky, teplota, zrážky, svetelné pomery, obsah živín, nadmorská výška, orientácia na svetové strany a v súčasnosti už i mnohé civilizačné procesy ako priemyselné hnojenie a chemické ošetrovanie rastlín. Práve pomocou psychotronických meraní možno spozorovať, bez komplikovaného laboratórneho skúmania, koncentráciu liečivých látok v bylinkách, presne tak, ako ich kedysi, podľa prednášajúcej, zisťovali i babky bylinkárky.

Nasledujúci príspevok *Stručný prehľad vývoja záujmu o mágiu* predniesol **Mgr. Dušan Belko** (ÚE SAV Bratislava), v ktorom podal prehľad názorov na mágiu zo strany významných osobností v rôznych historických obdobiach, vychádzajúc pritom z etnologickej literatúry.

PhDr. Pavol Vyletel (Poradenská kancelária Doktor, Lučenec) v príspevku *Boh stvoriteľ stvoril človeka-stvoriteľa. (Človek ako energetický systém.)* predniesol svoju individualistickú víziu o tom, že ak si človek uvedomí celostnosť svojho bytia, teda ak sám seba „zažije“ ako duchovný princíp, a ak pochopí možnosť fungovania seba samého ako určitého energetického systému, tak sa zo stvoreného človeka stáva človek-stvoriteľ.

Ako posledná prednášajúca prvého dňa kongresu (a mimo oficiálneho programu kongresu) vystúpila **Renáta Lopourová** z Prahy s referátom *Čištění prostoru se zvláštními projevy*. Prednášala o vlastných skúsenostiach, ktoré zažila pri odstraňovaní rôznych vplyvov, keď ju majitelia veľkého pražského „Paláca Akropolis“ požiadali o pomoc pri zlikvidovaní zvláštnych prejavov vyskytujúcich sa v týchto priestoroch.

Druhý deň kongresu bol celý blok prednášok venovaný naturálnej medicíne, ako napr. príspevky *Včelstvo, apiterapia a energoinformačné procesy* – primár **MUDr. Štefan Košík, CSc.** (Odd. NM s labor. FN LP Košice), *Včeli peľ a rakovina – kazuistika* – **MUDr. Vladimír Hudec** (NsP Brezno – Branisko 1), *Možnosti fantómových bolestí končatín – kazuistika* – **MUDr. Igor Martuliak** (NsP T. Roosvelta – Centrum bolesti, Banská Bystrica), *Výsledky jogoterapie na oddelení*

NM v Lehniciach – kazuistika – **Ing. Jozef Blešák**, *Profesijná etika* – **MUDr. Darina Giačová, CSc.** (Ústav soc. lekárstva JLF UK, Martin), *Ovplyvnenie interfility odstránením negatívnych vonkajších vplyvov* – primárka **MUDr. Kornélia Kilárska, CSc.** (Odd. klinickej genetiky FNsP Košice) a *Homeopatie a její vztah k nekonvenčné medicíně* – **MUDr. Galina Krejčová** (Homeopatická klinika s. r. o., Praha, ČR). Posledným príspevkom celého kongresu, a pre etnológa i pravdepodobne najzaujímavejším z tohto bloku, bola prednáška **Jany Jůzkovej** (Paracelsium s. r. o., Praha – Kyje, ČR) *Léčitel a dítě*, v ktorej upozorňovala na fakt, že matka liečiteľka musí bezpodmienečne prestať liečiť nielen počas tehotenstva, ale aj približne do troch rokov veku dieťaťa, kým sa začne osamostatňovať, inak pri najmenšej chybe matky môžu dieťaťu hroziť vážne

zdravotné alebo aj iné ťažkosti. Okrem toho pripomenula i skutočnosť, že ak bioterapeut lieči v prítomnosti svojho malého dieťaťa, veľmi často pacient, snažiaci sa získať priazeň liečiteľa, podstrčí dieťaťu nejakú hračku, sladkosť a pod. Pri takomto rozmaznávaní dieťa získava pocit výnimočnosti „jedinca, nad ktorého nie je“, čo môže v psychike mladého človeka narobiť nedorozumenia škody.

Toto podujatie bolo výbornou príležitosťou nielen nadviazať osobné kontakty s významnými odborníkmi v tejto oblasti bádania, ale i možnosť dozvedieť sa neskreslene niečo o samotnom vednom odbore – psychotronike, ktorý vznikol i preto, aby účelnejšie využíval síce pradávne, ale stále živé fenomény a praktiky ľudu.

Dušan Belko

PRACOVNÉ STRETNUTIA LSNM A SPS V ROKU 1996

Usporiadateľmi týchto neformálnych pracovných stretnutí sú Lekárska spoločnosť naturálnej medicíny (LSNM) a Slovenská psychotronická spoločnosť (SPS). Stretnutia sa konajú spravidla druhý utorok v každom mesiaci o 18.30 h, v Spoločenskom dome Cultus na Kaštieľskej ul. č. 30 v Prievoze v Bratislave.

Organizátori pozývajú každý mesiac vybraných moderátorov z rôznych oblastí vedy, ktorí účastníkom iných vedných disciplín referujú o určitých špecifických fenoménoch či problémoch svojho vlastného vedného odboru. Po prednáške nasleduje diskusia (zväčša i časove rozsiahlejšia ako samotná prednáška) k danej téme referátu. V diskusii sa prihliada najmä na bioenergoinformačné procesy, ktoré sa dominantne skúmajú a využívajú tak v naturálnej medicíne ako i v psychotronike.

Interdisciplinárny charakter neformálnych pracovných stretnutí je viditeľný najmä pri týchto diskusiách, keď sa napr. odborník v určitej oblasti prírodných vied vyjadruje k prednáške zo spoločenskovednej oblasti cez prizmu poznatkov svojho prírodovedného odboru a spoločne sa s moderátorom (prípadne i s inými účastníkmi

pracovného stretnutia) snažia nájsť styčné body v danej téme. Práve takouto konfrontáciou medzi dvoma či viacerými vednými disciplínami môže najskôr dôjsť k posunu pohľadu napr. na nejaký všeobecne známy fenomén, ako i k určitému prekonaniu atomizácie dnešnej modernej vedy. Tieto diskusie sú však pravdepodobne najväčším obohatením pre samotného prednášajúceho, pretože mu umožňujú pozrieť sa na tému či fenomény, o ktorých prednášal, zo širšieho uhla pohľadu ako iba z užšieho vymedzenia záberu svojej disciplíny. Tým sa zvyšuje jeho úroveň poznania, ako i informovanosť o výskumoch a trendoch v iných vedných disciplínach, a potom tieto vedomosti môže spätne využiť napr. vnášaním nových „netradičných“ prístupov do vlastného vedného odboru.

Po stručnom úvode o funkciách a predsavzatíach týchto neformálnych pracovných stretnutí možno prejsť k jednotlivým témam, o ktorých sa referovalo v roku 1996.

V JANUÁRI (16. 1. 1996) predniesol na stretnutí svoj príspevok „*Komplexný prístup v naturálnej medicíne*“ prezident LSNM **primár MUDr. Gustáv Solár** (Odd. akupunktúry a nat. medicíny

ny NsP Ružinov) a informoval v ňom o hlbokéj kríze medicínskeho myslenia, ako i o kríze dôvery pacientov voči lekárom, ktorú je možné prekonať iba vtedy, ak lekári zvolia čo najvšestrannejší prístup k svojim pacientom. Podľa názoru referujúceho, tento prístup musí zahŕňať nielen akceptáciu bežnej školskej medicíny, ale i akceptáciu naturálnej medicíny, v ktorej sa dominantne využívajú energeticko-informačné procesy pokladané za univerzálny komunikačný systém, ďalej akceptovanie obrovskej úlohy psychiky pacienta, ktorá je výrazne determinovaná duchovným pozadím človeka, ako i v neposlednom rade brať do úvahy samotnú existenciu duchovna, čo však už skôr spadá pod kompetenciu pastorálnej medicíny. Aby však takýto komplexný prístup k pacientom bol vôbec možný, na to je, podľa prednášajúceho, potrebná zmena a prehodnotenie axiologického rebríčka mnohých lekárov.

Vo FEBRUÁRI (13. 2. 1996) bola témou na pracovnom stretnutí „*Etnomedicina*“, ktorú moderoval **Mgr. Dušan Belko** (ÚE SAV Bratislava). Prednášajúci predstavil účastníkom stretnutia etnomedicínu ako rozsiahly komplex svetonázorových predstáv a empirických poznatkov a potom sa v prednáške zameral špeciálne na magické predstavy a postupy používané v etnomedicíne, tak ako sa uchovali v tradičnej kultúre Slovenska.

Keďže sa vo februári nevyčerpala celá problematika etnomedicíny, tak v nasledujúcom mesiaci, v MARCI (5. 3. 1996), organizátori požiadali prednášajúceho, aby sa v danej téme pokračovalo. Moderátor **Mgr. Dušan Belko** (ÚE SAV Bratislava) v prednáške na tému „*Etnomedicina II*“ poukázal na možnú energoinformačnú interpretáciu niektorých reprezentatívnych etnomedicínskych fenoménov, ako i na určitú zhodnosť pri niektorých postupoch v tradičnej liečebnej mágii a postupoch bioterapie.

Z diskusie účastníkov stretnutí vyplynulo presvedčenie, že etnomedicínu a jej poznatky je potrebné zahrnúť i do naturálnej medicíny. Veď i samotný interdisciplinárny vedný odbor, ktorý sa zaoberá skúmaním dištančných interakcií medzi človekom a prostredím – teda psychotronika – vznikol i preto, aby nielen skúmal, ale i zovšeobecnil a účelnejšie využíval síce pradávne, ale stále živé fenomény a praktiky ľudu – dobré i zlé; tie dobré praktiky (teda napr. liečenie) rozšíriť a proti zlým (t. j. proti škodeniu v akomkoľvek zmysle) sa účinne postaviť.

V APRÍLI (16. 4. 1996) predniesol na stretnutí svoj príspevok „*Niektoré otázky bioterapie*“ významný odborník v danej oblasti prezident SPS **primár MUDr. Teodor Rosinský, CSc.** (Psychiatrická nemocnica vo Veľkom Záluží). Pozornosť sústredil najmä na niekoľko kazuistík, ktoré riešil v poslednej dobe vo svojej praxi, vyžadujúcich si špecializované bioterapeutické zákroky.

V MÁJI (14. 5. 1996) predniesol prezident LSNM **primár MUDr. Gustáv Solár** (OANM NsP Ružinov) príspevok na tému „*Etické a duchovné aspekty vo svetle najnovších poznatkov v naturálnej medicíne*“. Táto zaujímavá prednáška bola venovaná stavu liečiteľstva u nás. Prednášajúci upozornil najmä na zákony vyššieho rádu, ktoré v odôvodnených prípadoch postihujú sankciami nielen liečiteľa, ale i liečeného pacienta.

V mesiaci JÚN (11. 6. 1996) odznela prednáška na tému „*Homeopatia*“, ktorú moderoval **doc. Dr. Mv. Jozef Heger** (bývalý vysokoškolský pedagóg na Farmaceutickej fakulte UK v Bratislave, t. č. v penzii). Príspevok vychádzal z jednej zo základných kníh o homeopatii „*Organon racionálnej liečby*“ od Samuela Hahnemanna, ktorý sa považuje za zakladateľa terapie „*podobné sa lieči podobným*“. Zaujímavá bola informácia, že Hahnemann už na konci 18. storočia opísal chorobu ako poruchu celého človeka. Vnímajúc človeka ako určitý systém, zakladateľ homeopatie sa domnieval, že i pri terapii je potrebný takýto systémový prístup k pacientovi a jeho chorobe.

Ďalšie z neformálnych pracovných stretnutí sa konalo až v SEPTEMBRI (17. 9. 1996), keďže mesiace júl a august sa využili na regeneráciu síl pravidelných účastníkov stretnutí. V príspevku na tému „*Veda a naturálna medicína*“ sa prezident LSNM **primár MUDr. Gustáv Solár** (OANM NsP Ružinov) vyjadril najmä k niektorým príčinám konfliktu medzi naturálnou medicínou (NM) a niektorými predstaviteľmi súčasnej školskej medicíny, ktorí tvrdia, že NM je v rozpore s poznáním. Podľa referujúceho sú však fenomény využívané v NM v rozpore iba z poznáním tých, ktorí ich posudzujú, nie však s platnými zákonitostami prírody.

V mesiaci OKTÓBER (15. 10. 1996) odznela prednáška na tému „*Joga v liečbe civilizačných chorôb*“, ktorú moderoval **Ing. Jozef Blešák**. Referujúci vychádzal najmä z osobných

skúseností uplatnenia jogy v liečebnom programe pacientov na Oddelení rekondície a naturálnej medicíny v Lehniciach.

V NOVEMBRI (19. 11. 1996) **primár MUDr. Teodor Rosinský, CSc.** (Psychiatrická nemocnica vo Veľkom Záluží) vo svojom príspevku „*Možnosti objektivizácie biodiagnostiky*“ reagoval na kritiku neexistencie dvojitého slepého pokusu a jednoduchého slepého pokusu v biodiagnostike a bioterapii, a teda i možného placebo efektu v tejto oblasti.

Na záver roka, v DECEMBRI (17. 12. 1996), vystúpil so svojím príspevkom **Mgr. Dušan Belko** (ÚE SAV Bratislava) na tému „*Zvyky viažúce sa k obdobiu Vianoc v tradičnej kultúre Slovenska*“. Vo svojej prednáške poukázal na bohatstvo

jednej význačnej oblasti tradičnej ľudovej kultúry, z ktorej mnohé zložky obsahujú pozitívne hodnoty a podnety pretrvávajúce i do súčasnosti.

Etnológov môžu tieto neformálne pracovné stretnutia obohatiť najmä o informácie o prírodných metódach liečby, ktoré sú čiastočne využívané i ľudovými liečiteľmi, ako i možnosť nadviazania osobných kontaktov s odborníkmi pracujúcimi v tejto oblasti. Zároveň povzbudzuje i fakt, že záujem o tradičnú ľudovú kultúru u účastníkov stretnutí narastá, o čom svedčí skutočnosť, že etnologická problematika bola predmetom diskusie v priebehu roku 1996 tri razy.

Dušan Belko

Sekcia pre vedeckú a odbornú literatúru a počítačové programy LITERÁRNEHO FONDU udelila prémie článku Juraja Podobu: „*Niekoľko poznámok k diskontinuite vo vývoji slovenského poľnohospodárstva a etnologického myslenia*“, ktorý bol uverejnený v Slovenskom národopise č. 2/1996. Autorovi blahoželáme.

Redakcia